

ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΔΡΧ. ΠΕΝΤΕ

ΡΥΘΜΟΣ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

ΠΟΙΗΣΗ - ΔΙΗΓΗΜΑ - ΚΡΙΤΙΚΗ - ΜΕΛΕΤΗ

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ
ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΓΡΑΦΟΥΝ:

Σ. ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ-ΠΑΠΑΔΑΚΗ
ΤΖΕΝΙΑ ΚΑΒΒΑΛΙΑ
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΔΡΙΒΑΣ
Β. ΜΟΣΧΟΒΗΣ
Θ. ΛΙΑΡΟΥΤΣΟΣ
ΜΑΝΩΛΗΣ ΑΛΕΞΙΟΥ
ΑΣΚΑΝΠΙΑΔΗΣ
ΦΡ. ΛΕΒΕΝΤΗΣ
ΡΙΤΑ Ν. ΜΠΟΥΜΗ
Ν. Δ. ΠΑΠΠΑΣ
ΙΩΑΝ. ΜΠΟΥΚΟΥΒΑΛΑ
ΛΟΡΕΝΤΖΟΣ ΜΑΒΙΑΝΗΣ
Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ
ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΒΙΒΛ. ΔΕΛΤ. ΝΕΟΕΛ. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ:

Ι. ΜΑΡΙΑ ΠΟΛΥΔΟΥΡΗ

Στόν πατέρα μου.
Πού πᾶς;
Φωνές ἑνός διαβάτη (I, II, III).
Εἰσαγωγή στὰ Συμιακὰ τραγούδια.
Ἡ μπόρα.
Αὐτοκριτική.
Ἄλεξανδρινὸ ἐπίγραμμα (μετ. Ε. Π. Φωτιάδη).
Ἀποκάλυψη.
Καρότσιο Ἰουλίου.
Οἱ στίχοι μου. Ὁ πατέρας.
Τὸ πανηγύρι τ' Ἀη-Λιά.
DIE STYNDE NAHT (μετ. Β. Λαούρδα).

Ἔργασια: Ἡ. Κορμπέτη — Β. Λαούρδα.

ΠΕΙΡΑΙΑΣ

ΟΚΤΩΒΡΗΣ — ΝΟΕΜΒΡΗΣ ΤΟΥ 32

ΡΥΘΜΟΣ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ 1932

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΑΠ' ΤΟΝ ΟΙΚΟ Π. ΒΑΡΒΑΡΕΣΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΟΜΑΔΑ ΝΕΩΝ

ΕΠΙΜΕΛΟΥΝΤΑΙ: { Σ. Θ. ΣΠΑΝΙΔΗΣ
ΒΑΣ. ΛΑΟΥΡΔΑΣ
ΦΡ. ΛΕΒΕΝΤΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ 37 - ΠΕΙΡΑΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ: { ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΓΙΑ ΟΛΟ ΤΟ ΧΡΟΝΟ ΔΡ. 50
ΓΙΑ ΕΞΗ ΜΗΝΕΣ ΔΡ. 30
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΓΙΑ ΟΛΟ ΤΟ ΧΡΟΝΟ ΔΟΛ. 1

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ ΣΤ' ΟΝΟΜΑ ΤΩΝ: Π. Σ. ΒΑΡΒΑΡΕΣΟΥ και Σ. Θ. ΣΠΑΝΙΔΗ

ΣΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ ΜΟΥ

Σάν άλλα χρόνια, φέτος δὲ μὲ δέχτηκες,
πρῶτος φτιασμένος στοῦ χωριοῦ τὴν ἄκρη·
μάτια τὰ μάτια, νὰ σὲ δοῦν, κορυβίστηκαν
τοῦ δρόμου ξαγνατεύοντας τὰ μάκρη.

Μαυροτυμένο κι' ἄραχλο τὸ σπίτι μας,
τὰδέροφια μου χλωμὰ καὶ λυπημένα
κι' ἡ μάνα μεσ' τὸν θρήνους της σοῦ φώναζε:
«σὴχω κι' ἡ κόρη σου ἦρθε ἀπὸ τὰ ξένα».

Μ' ἄχ ἡ καρδιά τὴ μαύρη ἀλήθεια, ἀδύναμη
νὰ τὴ χωρέση, πάντα πὼς τὴν πνίγει.
Πὼς στὸ κατώφλι στρέφονται τὰ μάτια μου,
γιὰ νὰ σὲ δοῦν, ἢ πόρτα ὅταν ἀνοίγη.

Ἡ πολυθρόνα σου ἄδεια κι' ἔρημη ποῦμεινε,
ἡ βέργα σου στὸν τοῖχο ἀκουμπισμένη
κι' ὀλόγιομο ἀπὸ σένα τὸ επιτάκι μας
ἀπ' ὦρα σ' ὦρα νᾶρθης σὲ προσμένει.

Ἡ ἴσκιος τὰδεροφιοῦ μου μεσ' τὰπόβραδο,
μεγαλωμένος τώρα πὸν σοῦ μοιάζει,
μὲ τὰπαλὸ κι' ἀθόρυβο περπάτημα
πὼς τὴν καρδιά μου ἀδιάκοπα ξαφνιάζει.

Ἡ φροντωμένη μυγδαλιά, στήν πόρτα μας,
 ποῦχει φυτέψει τᾶγιο σου τὸ χέρι,
 τὸν ὕπνο σου προσμένει μὲ τὸν ἴσκιο της
 νὰ σοῦ δροσίση κάθε μεσημέρι.

Ὅλα δῶ μέσα μοιάζουν νὰ προσμένουνε
 τὸ νοικοκύρη ποῦχει μόλις φύγει
 ἄχ ἡ καρδιά τῆ μαύρη ἀλήθεια ἀδύναμη
 νὰ τῆ χωρέση πάντα πὼς τὴν πνίγει.

Κι' αὔριο, σὰ φύγω, πάλι ἀπὸ τὸν τόπο μας,
 ξεχνώντας πὼς δὲ μ' ἔχεις προβοδήσει,
 μ' ὄλους τοὺς ἄλλους θὰ θαρῶ, πατέρα μου,
 πὼς ζωντανὸ στὸ σπίτι σ' ἔχω ἀφήσει.

ΣΟΦΙΑ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ ΠΑΠΑΔΑΚΗ

ΠΟΥ ΠΑΣ;

Ἦταν ἓνα δειλινό.— Ὑπάρχουνε δειλινὰ καταθλιπτικά, γκριζα, πού
 σὲ ποτίζουνε ἀφατη θλίψη, ὀδύνη, πένθος. Δὲν ξέρεις τί θέλεις, τί ἔ-
 χεις, γιατί πονεῖς. Ξέρεις μονάχα πὼς δὲν ὑπάρχει αὐτές τις στιγμές
 κανένα ἴχνος κακίας, μιζέριας ἀνθρώπινης μέσα στήν ψυχὴ σου, πού
 πλαταίνει; πλαταίνει καὶ ξεχειλίζει καὶ ὁ ἀκαθόριστος πόνος σου, εἶναι
 πολὺ μεγάλος, πολὺ ἀνθρώπινος... ἀγκαλιάζει τὸν κόσμον ὅλο.

Ἔχεις τότε κλεισμένα χεῖλη. ὦρες ὀλόκληρες, ἔχεις κουρασμένα μά-
 τια ὄλο συμπάθεια, καὶ τῆ συναίσθηση πὼς κλεῖς μιὰ ψυχὴ πολὺ με-
 γάλη..., πολὺ ὠραία... Καὶ δὲν εἶναι κανεὶς νὰ τῆ μαντέψη..., νὰ στα-
 θῆ ἀφῶνος μπροστὰ στήν ὁμορφιά της !... Μοναξιά ! Οἱ τέσσεροι
 τοῖχοι μιᾶς μικρῆς κάμαρας, πλακώνουν θανάσιμα. Κάποτε τὰ χέρια
 ὑψώνονται, τὰ δάχτυλα δένονται... ἀκούγεται ἓνας κρούς κοκκαλίνος
 θόρουβος—μάτιη χειρονομία ἀπολυτρόσεως !...

Ἄνοιγεις τὸ παράθυρο διάπλατο. Μπαίνει ἓνα θαμπὸ, σταχτὸ μισό-
 φωτό. Καὶ τέλος φορεῖς ἓνα καπέλλο, ρίχνεις μιὰ ματιὰ στὸν καθρέ-
 φτη, πού σὲ κάνει ν' ἀγαπᾶς, πολὺ τὸν ἑαυτὸ σου,—τόση συμπάθεια !
 —καὶ βγαίνεις ἔξω.— Πού πᾶς ;

Κατέβηκε μόνη στὸ σταθμὸ μὲ τὰ πόδια. Ἔβγαλε ἓνα εἰσιτήριο:
 «Ὁμόνοια-ἐπιστροφή», πῆρε μιὰν ἐφημερίδα καὶ μπῆκε στὸ τραῖνο.
 Προχώρησε καὶ κάθησε σὲ μιὰ θέση ἀδεια, ἀλέναντι σ' ἓνα συνταγ-
 ματόρχη πού διάβαζε «Ἐθνος». Ἐνας τετράγωνος, αὐστηρὸς τύπος.

Φοροῦσε καὶ δύο τρία παρόσημα στὸ στήθος. Καὶ δὲ σάλευε.

«Φαίνεται πειθαρχημένος ὁ ἴδιος ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του, μὲ τὸν ἴδιο
 τρόπο πού θάχει χωρὶς ἄλλο πειθαρχήσει ἑκατοντάδες φαντάσων. Καὶ
 στὸ σπίτι του, θὰ ξέση νὰ εἶναι ὁ «Κύριος καὶ δεσπότης». συλλογί-
 στηκε, καθὼς εἶχε τῆ μανία νὰ φτιάξη στὸ μυαλὸ της ἱστορίες ὀλό-
 κληρες, —πολὺ παράξενες κάποτε—, μὲ ἤσους τοὺς διαβάτες πού συ-
 ναντοῦσε στὸ τραῖνο, στὸ πλοῖο, στοὺς δρόμους... λόξα.

Ἡ διπλανή της, μιὰ γρηὰ κυρία, μύριζε ἓνα παληωμένο ἄρωμα, ἀη-
 διαστικό. Σὰ ν' ἀνοιξε κανένα σουτάρι παληοῦ ἐπαρχιώτικου κομποῦ,
 ὅπου εἶχε ἀνακατωθεῖ ἡ μυρωδιὰ λεβάντας, μοσχόσάπωνων καὶ πο-
 λυκαιρίας... Γύρισε καὶ τὴν κύτταξε. Φοροῦσε ἓν' ἄσπρο τούλινο
 μπλαστρόν μὲ... μπαλένες. Καὶ βέλο. Φτάνει. Οὐ, τὰ μάτια τῆς γυναι-
 κας, εἶναι ἀκτίνες Roentgen συχνά. Σίγουρα, κάτω ἀπὸ τὰ τοιμημένα
 της γάντια, δὲν ὑπῆρχε βέρα στὰ ζαρωμένα της δάχτυλα... Κάποιος
 ἔρωτας ἀποτυχημένος..., σὲ παληὰ χρόνια, ἴσως καὶ μιὰ ζωὴ χωρὶς
 ἱστορία, μὲ τῆ μόνη ποικιλία τῶν φανταστικῶν προξενειῶν, πού θὰ ἐ-
 ξακολουθοῦσαν βέβαια νὰ καταφθάνουν,—οὔτε λόγος νὰ γίνεται.—
 ...«Νὰ καὶ τώρα κοντά, κάποιος συνταξιούχος πολὺ καθὼς πρέπει, μὰ
 ...ἠλικιωμένος !»

— Καὶ νᾶναι σούρουπο... μισοσκότεινα... καὶ νὰ σέορης ἓνα βίρος
 στήν ψυχὴ... Θλιβερὲς ἱστορίες ! Σκέφθηκε νὰ γυρίση τὴν ταινία.

Τὸ τραῖνο ἔφευγε. Τώρα κύτταζε τὸν πλαῖνὸ τοῦ συνταγματάρχη.
 Μὰ ἐδῶ τὰ μάτια της δὲ σταμάτησαν. Τὴν κυρίενσε κάτι σὰ δέος...
 Ἄνοιξε τὴν ἐφημερίδα κι' ἄρχισε νὰ ἐξετάζη ἀπάνω κεῖ ἐρευνητικά, τὸ
 instantané πού εἶχαν ἀρπάξει τὰ μάτια της. Ἐνας νέος ἀρχετὰ γερα-
 σμένος. Παράξενη ὄψη. Ἐνα πρόσωπο κοκκαλιάρικο, λιπόσαρκο, γλω-
 μὸ. Δυὸ ἄχρωμα χεῖλη σφιγμένα. Καὶ δυὸ μάτια !.. Τὶ μάτια ;— Γα-
 λάζια ; Ὅχι. Γκριζὰ ;— Οὔτε. Σταχτὰ... πράσινα,— ἂ, ναι, σταχτο-
 πράσινα ἦταν ἐκεῖνα τὰ μάτια. Καὶ σβυμένα... Βαθουλωμένα καὶ ὄχι
 μεγάλα. Μόνο ὕγρα. Περίεργα μάτια, λίγο ἄγρια. Καὶ τὴν κυττοῦσαν.
 Τᾶννοιωνε ἀπάνω της καρφωμένα.

Φαινόταν ψηλὸς, πολὺ ψηλὸς. Κάτι χέρια ἀνοικονόμητα, μακρὰ,
 πού τᾶξε σταυρωμένα στὸ στήθος.

Καὶ σκεφτόταν κανεὶς, πὼς θάχε ἓναν πελώριο σκελεττό... Φοροῦσε
 μιὰ γκριζα ρεμπούμπλικα κίτεβαστή, σταχτιὰ ροῦχα ὄχι πολὺ καινούργια
 καὶ στενά,—τὰ χέρια του, ἦταν ἀπάνω ἀπ' τὸν καρπὸ, ἔξω ἀπ' τὰ
 μανίκια—, κ' εἶχε ἓνα ὕφος καλλιτέχνη.

Θὰ μποροῦσε νὰ τὸν φανταστῆ κανεὶς ποιητῆ, ζωγράφο, μουσικὸ,
 μὲ κείνα τὰ μακρὰ κίτρινα δάχτυλα—, μὰ ποτὲ δ'πάλληλο, δακτυλο-
 γράφο, λογιστή...

Μὰ βέβαια θάταν ἄρρωστος.— Φυματικός;

Στὸν πρώτο σταθμὸ, σήκωσε τὰ μάτια της. Κύτταξε ἔξω καὶ ξανά,

κτύταζε και κείνον. Την κυττούσε ολοένα. Πρόφθασε να συλλάβη μιαν έκφραση συγκρατημένης δυσφορίας στην άκρη των χειλιών του, που σ' υπάσθησαν έιαφορά. Σ' ενά να κρατούσε με τη βία ένα λυγμό... ένα κλάμμα... σαν να πονούσε ..

— Ψυχοπαθής ; Σκέφτηκε λίγο κ' έσκυψε στην εφημερίδα της πάλι. Άρχισε να πλάθει την ιστορία του. Δύσκολη αυτή τή φορά... Κ' ολοένα έννοιωθε άπάνω της την έπιμονη, σταματημένη ματιά του. — Τι κυττούσε ; Τ' ώχρό της πρόσωπο ; τ' α κουρασμένα μάτια της, τ' α κομμένα ; Τ' α δειλινό πόνο που σφράγιζε τ' α κόκκινα χείλη της ; ..

— Δέν μπορεί νά'ναι συνηθισμένος άνθρωπος, συλλογιζόταν. Και ύποφέρει... Τι νάχει ;

"Αν τ' α βάραινε κ' αυτόν μι' α ίδια άφατη θλίψη τούτο τ' α σούρουπο ; ... "Αν βγήκε να γυρέψει μέσα στους δρόμους, στο θόρυβο και τούς ανθρώπους κάποιου συγκίνηση, ένα νέο παλμό ; "Επληττε λοιπόν ; Νουσταλούσε, θυμόταν ή ποθούσε ; ..

Μιά, δυ' α φορές ακόμη τ' α είδε να την κυττάει επίμονα, συνέχεια. Διασταυρώθηκαν ή ματιές τους, — Σταυρωμένα πάντα στο στήθος τ' α χέρι του. Υγρά τ' α μάτια του, περίεργα. Και μι' α, δυ' α φορές ακόμη, παρατίρησε τ' α συγκρατημένο εκείνο λυγμό στην άκρη των άχρωμων χειλιών του... Σ' αν τίς...

Στ' α Μοναστηράκι, ή γρη' α κυρία, σηκώθηκε να βγή. Τ' α παληωμένο της άρωμα, σκορπίστηκε πάλι, αηδισιακό.

Την τελευταία στιγμή, σηκώθηκε κ' α συνταγματάρχης, κ' α ακούστηκε ένας μετάλλινος ρότος, καθώς έβημάτισε. Τ' α σπηρούνια του.

Σεκίνησε πάλι τ' α τραίνο. Μέσα στο σκοτάδι, είδε τώρα τή λάμψη των υγρών του ματιών.

Είχαν μείνει μονάχοι στο σαγγέ, σ' α δυ' α τους, άπέναντι ο ένας στον άλλο. Κ' έννοιωσε πάλι ένα δέος να την κυριεύη...

«Μιά ψυχή έν κινδύνω !»... είχε σκεφθ' α : "Η ψυχή του.

"Όταν τ' α τραίνο σταμάτησε στην Όμόνοια, βγήκε και προχώρησε από την αντίθετη διεύθυνση : «'Αθηνάς». Θάπαιρνε την Πάουερ και θάβγαινε στο σπίτι μι' ας θειας της, σ' α μι' α μακρινή συνοικία, ήρεμη και σιωπηλή. "Όλα εκεί πέρα, τ' α σπίτι, ή θεία, — πάντα μόνη μ' α έναν πόνο —, ο κήπος κάτω άπ' την Άκρόπολη, πολύ συμπαθητικά. "Ηταν τ' α καταφύγιό της, στις βαρύνες ώρες.

"Ανέβηκε τή σκάλα τ' α σταθμο' α, δίπλα σ' α μι' α πανύψηλη σιλουέττα και μπήκε στο αυτοκίνητο που βρέθηκε άπ' έξω.

— Τελείωσε, είπε μέσα της και προχώρησε. Κάθισε σ' α ένα κάθισμα κοντά στο παράθυρο και συμάζεψε τή φούστα της, τή στιγμή που κάποιος ήρθε να κάτσει κοντά της. — "Ηταν εκείνος... τ' α τραίνο.

"Απλή σύμπτωση ; ρωτήθηκε. "Ετυχε να πάρουνε την ίδια διεύθυνση ; Αιστάνθηκε μι' α στιγμή εκείνο τ' α δέος πάλι και μι' α περίεργα.

Πέρασε ο εισπράκτωρ. — «Δύο Ζάππειο», είπε μι' α βραχνή φωνή, που έβγαινε από βάθος... σαν ναρχόταν από κάπου μακρινά.

— «Σ' ας παρακαλώ, ένα — τέριμ», είπε ψύχραιμα ή νέα στον εισπράκτωρα που προχωρούσε.

"Ανταπαθούσε τ' α ιστορίες που έχουν αρχή, μέση και τέλος. Να περνάει... να μη σταματάει, ήταν ή αρχή της. "Η μέση καταστρέφει τή γοητεία τ' ας αρχής ; και τ' α τέλος τ' α σκοτώνει όλα. "Ετσι σκεφτόταν.

Πήρε τ' α εισιτήριο και γύρισε στο παράθυρο. Κάτι είπε ο εισπράκτωρ. Θάλαβε κανένα νεύμα γι' α απάντηση.

Αυτή κυττούσε πάντα έξω, στο δρόμο, τούς διαβάτες. Και σκεφτόταν... τ' α δ' α σκεφτόταν.

«Δυστυχισμένος ! Ποιός ξέρει τ' α άδειο θάχει στην ψυχή... και ζητούσε μι' α περιπέτεια, ένα έπεισόδιο καινούργιο... έναν άνθρωπο κοντά του... "Αν ήθελε κάτι να π' α ; ... "Αν ήθελε ν' α αφήσει εκείνο τ' α συγκρατημένο λυγμό στην άκρη των χειλιών του, να ξεσπάσει, κάπου στα σκοτεινά !...

Τ' α βράδυ έπεφτε βαρύ.

Στ' α Ζάππειο, σηκώθηκε από κοντά της. Προχώρησε άργα και κατέβηκε.

Καθώς κυττούσε άπ' τ' α παράθυρο πάντα, τ' α είδε να κίνη δυ' α βήματα και να σταματάει στην άκρη τ' α πεζοδρομίου.

"Όταν τ' α αυτοκίνητο ξεκίνησε πάλι, τή στιγμή που πέρασε από κοντά του, την κτύταζε ακόμη μι' α φορά με τ' α υγρά μάτια του τ' α βαθουλωμένα, — μι' α ματιά, που τή διαπέρασε —, και βγάνοντας τ' α κπέλλο του, χαϊρέτησε.

Και είδε πάλι αυτή, εκείνο τ' α συγκρατημένο λυγμό, στην άκρη των άχρωμων χειλιών του... "Ακουσε τότε τή φωνή της, σαν ξένη, να λέη : "Αντίο.

**

"Υπάρχουνε δειλινά καταθλιπτικά, γκρίζα, που σ' α ποτίζουνε άφατη θλίψη, οδύνη, πένθος. Δέν ξέρεις τ' α θέλεις, τ' α έχεις γιατί πονείς.....

"Έχεις κλεισμένα χείλη ώρες δλόκληρες, κουρασμένα μάτια όλο συμπάθεια... και τή συναίσθηση π' ας κλείς μι' α ψυχή πολύ μεγάλη, πολύ ώραία... Και δέν είναι κανείς να τή μαντέψει, να σταθ' α άφωτος μπροστά στην όμορφιά της... Μοναξιά !.

Και βγαίνεις τότε στους δρόμους και σέρνεις τ' α εαυτό σου ανάμεσα στους ανθρώπους...

Πο' α π' ας ; ...

TZENIA KABBADIA

ΦΩΝΕΣ ΕΝΟΣ ΔΙΑΒΑΤΗ

1

Σὰ γερανὸς συντρόφευα κι' ἐγὼ μιὰ μαύρη νύχτα,
πουλιὰ στὴν ξενητιά.

Τὴ ρημαγμένη σκέψη μου τὴ σκόρπισα στ' ἀγέρι
μὲ φύλλα, μὲ κλαδιά.

Ἀπαρηγόρητη καρδιά, κι' ἐσύ μίαν ἄλλη νύχτα,
θὰ κοιμηθῆς βαθιά!

Μὲ τὴ βουή σου, θάλασσα, θὰ ξημερώσω πάλι
σ' ἐρημικὰ νησιά.

2

Δυὸ χέρια ν' ἀγκαλιάζοντε σφιχτὰ τὸ σῶμα τοῦτο
συχρὰ παρακαλῶ:

νὰ μὲ δεχτῆς ἀγάπη μου καὶ νὰ πανηγυρίσω
κι' ἐγὼ κάτι καλό.

Ὄρες κακὲς στοιχώσανε τὰ βήματά μου κι' ἔχω
μολύβι τὸ μυαλό:

μὲς στὸν βαθὺ τὸν ὕπνο μου νὰ τραγουδᾶν ἀηδόνια
κι' ἐγὼ νὰ μὴ ξυπνῶ.

3

Μὲ τὸν ἀφρό σου, θάλασσα, μὲ τὴ σκιά σου, δάσος,
νὰ παίζον τὰ παιδιά!

νὰ μὴν ὑπάρχει θάνατος—ἐκεῖ πὸν τώρα πᾶτε
παιδιά, χρυσὴ καρδιά!

Ὁ ποιητὴς στοχάζεται: τὸν ἥλιο, τὸ φεγγάρι,
τὸν ὕπνο, τὴ ζωή,—

κι' ὅλα τὰ μύρια θαύματα πὸν σᾶς περιστοιχίζουν
καὶ βράδν καὶ πρωτῆ.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΔΡΙΒΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΑ ΣΥΜΙΑΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Ὅποιος θέλει νὰ νοιώσῃ ἓνα τραγοῦδι πρέπει πρωτίτερα νὰ νοιώσῃ τὸ ποιητὴ του. Χωρὶς αὐτὴ τὴ βίαση ἀδύνατο νὰ νοιώσῃ τὸ τραγοῦδι βαθιὰ καὶ πραγματικά. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ γνωρίσῃ τὶς συνθήκες, οικονομικὲς, φυσικὲς καὶ κοινωνικὲς κατ' ἀπ' τὶς ὁποῖες ζῆ ὁ δημιουργὸς καὶ τὶς ἀνάγκες πὸν ὁρθώνονται σὲ κάθε του βῆμα. Ἔτσι θὰ μπορέσῃ νὰ ὀδηγῆ τὸ χαρακτῆρα, τὶς συνήθειες, τὶς λαχτῶρες καὶ τὶς προσδοκίαι τοῦ ποιητῆ. Καὶ σὰν τὰ καταλάβῃ αὐτὰ ἔτσι μόνο θὰ μπορέσῃ νὰ ἐχτιμήσῃ καὶ τὸ τραγοῦδι. Γιατὶ τὸ ποίημα καὶ γενικὰ κάθε καλλιτέχνημα δὲν εἶναι παρὰ καθρέφτισμα κι' ἀποτέλεσμα τῶν συναισθημάτων τοῦ ποιητῆ, πὸν γεννιοῦνται ἀπ' τὶς συνθήκες τῆς ζωῆς του. Εἶνε τόσο στενὰ συνδεμένα αὐτὰ τὰ δυὸ, ὥστε ἡ μεταβολὴ τοῦ ἑνὸς—συνθηκῶν—φέρει ἀναπόφευχτα τὴ μεταβολὴ καὶ τοῦ ἄλλου, ἀλλάζον οἱ συνθήκες ἀλλάζει καὶ τὸ περιεχόμενον κι' ἡ μορφή τῆς τέχνης.

Κι' ὅμως ὁ προσωπικὸς ποιητὴς μπορεῖ σὲ σπάνιες βέβαια περιπτώσεις νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὸ νόμο. Εἶνε δυνατό κλεισμένος στὸν ἑαυτό του νὰ ἐκφράσῃ δικὰ του συναισθήματα ἢ καὶ ἰδανικὰ περασμένης ἐποχῆς πὸν νοσταλγεῖ. Εἶνε ἀκόμη δυνατό καὶ νὰ προσπεράσῃ τὴν ἐποχὴ του (Vates). Ὁ λαϊκὸς ὅμως ποιητὴς ποτέ, γιατί εἶνε ἡ συνισταμένη, τὸ κορυφωμα τῆς ἐκφρασης τῆς τάξης του, καὶ τῆς ἐποχῆς του. Ἄλλη διαφορὰ εἶνε πὸς ὁ προσωπικὸς ποιητὴς δὲ μπορεῖ νὰ τραγουδήσῃ ἀπλᾶ παρὰ μὲ πολὺπλοκες ρίμες, σποτεινὲς καὶ φτιαχτὲς λέξεις, μεταφυσικὲς ἐκφράσεις καὶ σχήματα, πράγματα πὸν ὁ λαὸς οὔτε τὰ ξέρει, οὔτε τὰ νοιώθει. Ὁ λαϊκός, ὅπως αἰσθάνεται ἔτσι τραγουδεῖ: ἀπλᾶ, λιτὰ καὶ ἀνεπιτήδευτα, ἐχτός ἀπὸ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις. Ἀτεχνὰ ἴσως καὶ στὸν ἴδιο ρυθμὸ, μὰ ζωντανά, φυσικὰ καὶ παραστατικὰ μὲ τὴ βοήθεια τῆς μουσικῆς. Τὸ ἓνα συμπληρώνει καὶ φανερώνει τὸ ἄλλο γιατί τραγοῦδι καὶ μουσικὴ εἶνε ἓνα στὴ συνείδηση τοῦ λαοῦ. Χωρὶς τὴ μουσικὴ τῶν τραγοιδιῶν ἀδύνατο νὰ ἔγγιξῃ κανεὶς τὴν ἐκφραστικὴ λαϊκὴ δύναμη.

Ἐξω ἀπ' αὐτὸ, ἡ γνώση τῶν λαϊκῶν τραγοιδιῶν μᾶς γίνεται προβληματικὴ στὴν ἐποχὴ μας. Ὁ λαὸς ἀρχίζει νὰ μὴ τραγοιδᾷ πιά. Μὲ τὴν εἰσβολὴ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ—ἀλλαγμα βιωτικῶν ὄρων—φχαριστιέται ἀπ' τὰ ἐκνευριστικὰ καὶ ξένα γι' αὐτὸν κατασκευάσματα πὸν τοῦ σερβίζουν οἱ ὀπερέττες κι' οἱ ἐπιθεωρήσεις. Πρέπει κανεὶς νὰ τρέξῃ σὲ μερικὰ χωριὰ καὶ νησιάγια γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ μαζέψῃ ἀπὸ τὶς πηγὲς τους—γέροντες καὶ γορηές—τὰ ὄμορφα λουλούδια τῆς λαϊκῆς μουσικῆς. (1)

Ὅλες αὐτὲς οἱ προϋποθέσεις φέρνουν ἕλιγγο σ' ὅποιον θελήσῃ νὰ

1. Περισσότερα δεῖς Στ. Κυριακίδου «Αἱ γυναῖκες εἰς τὴν Λαογραφίαν» σ. 35 κἑξ

καταπιαστή με τὰ λαϊκὰ τραγούδια, κι' όταν ἀκόμη τὰ γνωρίζει. Τὸν θαμπώνει ὁ πλοῦτος τῆς γλώσσας, ἡ ἐκφραστικὴ δύναμη, ὁ ὠκεανὸς τῶν συναισθημάτων, τῶν ιδεῶν, ἡ μουσικὴ τους καὶ φοβᾶται μήπως μπαίνουντας ἢ ζητῶντας νὰ μπῆ στὴν οὐσία τους θὰ καταστρέψῃ τὴν ἀγνότητα καὶ θὰ μαράνη τὴ δροσιά τους.

Ἡ μελέτη αὐτὴ δὲν ἔχει ἀξίωση τοῦ τέλειου. Εἶναι μιὰ προσπάθεια, ἓνα πρόχειρο σκίτσο ποὺ μόνο ἀμυδρὴ ἰδέα θέλει νὰ δώσῃ τῶν συναισθηματικῶν τραγουδιῶν τῆς Σύμης. Μέχρι τώρα ἐλάχιστα ἔχουν ἐξεταστῆ. Ἴσως ὅμως αὐτὴ ἢ μελέτη μορῶς καὶ βοήθησῃ αὐτὸν ποὺ θὰ θελήσῃ νὰ καταπιαστῆ συστηματικὰ μ' αὐτὸ τὸ θέμα. Θὰ περιοριστοῦμε μόνο στὰ συναισθηματικὰ γιατί οὔτε ὁ χῶρος οὔτε ὁ καιρὸς ἐπιτρέπουνε τὴν ἐξέταση καὶ τῶν διηγηματικῶν. Ἄλλωστε τὰ τελευταῖα ἔχουν ἐξεταστῆ κάπως καὶ, κατὰ τὴ γνώμη μας, δὲν παρουσιάζουν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν συναισθηματικῶν. Εἶνε κρυσταλλήματα ὠρισμένης ἐποχῆς καὶ ὠρισμένων ἐπεισοδείων κι' ἔχουν στερεὰ κι' ἀμετάβλητη σχετικὰ μορφή, εἴτε ἀκριτικὰ εἴτε παραλογῆς εἴτε ποιητάρικα εἶνε. Κι' ἔξω ἀπ' αὐτὰ «..Περισσότερον τὰ διηγηματικὰ τραγούδια δὲν ἀκούονται πλέον συχνά, ἔπαισαν νὰ ἀποτελοῦν μέρος τῆς ζωῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ δὲ περιεργοὶ οἱ λαογράφοι σπεύδουν νὰ τὰ ἀναζητήσουν...περιεργα λειψανα τοῦ παρελθόντος» (1). Τὰ συναισθηματικὰ δίστιχα ὅμως ζοῦν, κινοῦνται, μεταβάλλονται γιατί συνδέονται με τὴ ζωὴ, ξεσπάσματα ἀσυγκρατήτων συναισθημάτων. Διηγ. τραγούδια δὲν κάνει πιά ὁ λαὸς μὰ συναισθηματικὰ ποτὲ δὲν θὰ πάψῃ ν' αὐτοσχεδιάζῃ. Κι' ὅταν ἀκόμη μεταφουτεῦται ἢ λαϊκὴ ψυχὴ—ἔθιμα, προλήψεις, παραδόσεις, τραγούδια—δὲ μαραινεται ὀλοτέλα μὰ ζῆ στίς λαϊκῆς συνοικίαις τῶν πόλεων. Κι' ὄχι μονάχα συναισθ. δίστιχα πλάθονται μὰ καὶ ἀρκετὰ διηγηματικὰ τραγουδιῶνται, φυσικὰ κάπως παρεφθαρμένα. (2)

Τὰ συναισθηματικὰ τραγούδια τῆς Σύμης, μορφοῦνε νὰ χωριστοῦνε σὲ τρεῖς ριζικὲς κατηγορίαις. 1. Στὰ **εὔθυμα** (τοῦ γάμου, τοῦ κουκουμά, τῶν πανηγυριῶν), 2) στὰ **πειραχτικά** (ἀτομικά, συνοικιῶν, τσάτυρες, γνωμικά) καὶ 3) στὰ **θλιβερά** (τοῦ θερισμάτου καὶ τοῦ μισσημάτων, τὰ μοιρολόγια, αὐτὰ ποῦχουν ἀφορμὴ θλιβερὰ γεγονότα).

Ἡ διαίρεση αὐτὴ εἶνε ἐντελῶς συμβατικὴ καὶ ἀντιφατικὴ γιατί εὔθυμα καὶ θλιβερὰ κάποτε - κάποτε λέγονται ἀνακατωμένα. Εἶνε ὅμως ἀπαραίτητη γιὰ τὴ κάπως ταχτικὴ καὶ συστηματικὴ ἐξέταση τῶν τραγουδιῶν.

1. Περισσότερα βλέπε: Στ. Κυριακίδου «Αἱ γυναῖκες εἰς τὴν Λαογραφίαν», σελ. 39 κέξ.
2. Συγκεκριμένα στίς λαϊκῆς συνοικίαις τοῦ Πειραιᾶ τίς ἀπόκρηες τραγουδιῶνται γνωστὰ διηγηματικὰ τραγούδια σὲ διάφορες παραλλαγές. Σὲ διάφορες πόλεις τῆς Αἰγύπτου οἱ ἐκεῖ Δωδεκανήσιοι διατηροῦν στοὺς γάμους, γλέντια κλπ. τὰ τοπικὰ τραγούδια κι' ἔθιμά τους καὶ αὐτοσχεδιάζουν συχνά.

1) Εὔθυμα τραγούδια, α) τοῦ γάμου.

Τὰ Συμιακὰ νυφιατικὰ τραγούδια καὶ γενικὰ τὰ ἔθιμα γύρω ἀπ' τὸ γάμο παρουσιάζουν μικρότερο ἐνδιαφέρον ἀπὸ τὰ ὅμοια τῶν ἄλλων Δωδεκανήσων, γιὰ νὰ μὴ πάμε μακρότερα. Οἱ ἐτοιμασίες, οἱ συνήθειαι, οἱ προλήψεις, οἱ τελετῆς τοῦ γάμου εἶναι σ' αὐτὰ πῶς ἰδιότυπες, πῶς χαρακτηριστικῆς ἀπ' τίς Συμιακῆς, κι' ἔχουν τὴ ρίζα τους σὲ παλιότερα χρόνια. Στὴ Κάρπαθο, Τήλο, Καστελλόριζο, Ρόδο, Πάτμο καὶ περισσότερο στὴ Νίσυρο, ὁ γάμος διαρκεῖ ἀρκετῆς μέρες καὶ βδομάδα ὀλόκληρη (1). Οἱ τελετῆς διαδέχονται ἢ μιὰ τὴν ἄλλην. Ἄλλα τραγούδια ὅταν στρώνουνε τὸ νυφικὸ κρεβάτι, (παστὸν ἢ κρεβάτιον), ἄλλα ὅταν ντύνουνε τὴ νύφη ἢ ξουρίζουν τὸ γαμπρὸ, ἄλλα ὅταν πέρνουν τὸ γαμπρὸ στὴς νύφης κλπ. Ὑστερα ἀπ' τὸ γάμο κερνᾶνε ὠρισμένα γλυκισμάτα (σησαμομέλι, μελεκοῦνι) (2). Τὰ τραγούδια κι' οἱ χοροὶ τους παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία μέτρων καὶ ρυθμῶν. Οἱ στίχοι πότε δεκαπεντασύλλαβοι, πότε ὀκτασύλλαβοι καὶ ἑπτασύλλαβοι κάμουν τὴ μουσικὴ ν' ἀλλάζῃ κάθε τόσο χρόνο. Στὴ Σύμη τὰ πρόματα εἶνε πῶς ἀπλά, πῶς συνηθισμένα. Ὑπάρχει ἢ πρόληψη πῶς δὲν πρέπει νὰ παντρεύονται τὸ Μάη ἢ τὴ τελευταῖα βδομάδα τῆς ἀποκρηῆς, τὴν Τυρινή, γιατί θὰ «τυραννιοῦνται» σ' ὅλη τους τὴ ζωὴ οἱ νιόνυφοι (3). Λένε καὶ σχετικὴ κατάρα— «νὰ σὲ πάρη ἢ ὀμπρός τοῦ Μά κι' ἢ πίσω τοῦ Ἀούστου» (4) ὅταν γίνον οἱ ἀρραβῶνες ἢ νύφη φέρνει δῶρα, πρῶτα στὴ πεθερὰ—πεσκέσια ὅπως λένε—σῦκα γιὰ νὰ «σηκῶσῃ» τὸ γαμπρὸ κι' ὕστερα στοὺς ἄλλους συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ.

Τὰ τραγούδια τοῦ γάμου ἀρχίζουν μόλις γίνῃ ἢ στεφάνωση καὶ στρωθῆ τὸ τραπέζι. Ἡ μάνα τῆς νύφης τραγουδᾷ τὸ καῦμό της γιὰ τὸ χωρισμὸ ἀπ' τὴ κόρη της ποὺ τόσα χρόνια εἶχε στὴν ἀγκαλιά της. Καὶ δὲν κάνει μονάχα αὐτό, μὰ παρακαλεῖ τὸ γαμπρὸ νὰ τὴ περιποιητῆ, νὰ τὴ προστατεῖ καὶ νὰ μὴ μαράνη τὴν ὁμορφίαι της. Ἄν ὅμως δὲ βροῖ εὐκαιρία, εἶτε γιατί ἀρχίζει ὁ χορὸς, εἶτε γιατί εἶνε ἀπασχολημένη κλπ. δὲ τραγουδαῖ παρὰ ὅταν παίνετὸ τὸ γαμπρὸ

1. Περισσότερα. Α. Σπυρίδου «Ἐθιμα τοῦ γάμου ἐν Μεγίστῃ». Παρνασσῶ τ. Β' σ. 882—86, ἔτ. 1878—Ἐμμ. Μακλακᾶκη «Καρπαθιακὰ» Ἀθ. 1896 σ. 118, 133—Μ. Μαλανδράκη «Ἡθῆ καὶ ἔθιμα ἐν Πάτμῳ» ΔΙ. Ε. Ε. τ. 3, 352—Γ. Παπαδοπούλου Νισυρίου, «Γλωσσικὴ ὕλη τῆς νήσου Νισύρου», Ζωγράφειος ἄγων» τομ. Α' 1890 σ. 401 κέξ. — Ἀγαπητ. Κατσαρᾶ «Ἀραβῶν ἐν Τήλῳ» Φωνὴ τῆς Δωδεκανήσου τ. Β' 1924 τευχ. 26 σ. 11. — (ἀνωνύμου) «Δημοτικὴ ποίησις» Ἄσματα ἀδόμητα ἐν Ρόδῳ πρὸ τῆς στέψης. Πανδῶρα τομ. 12, 1861—62 σ. 599—600.
2. Τὸ ἔθιμο αὐτὸ εἶναι λείψανο τῆς Βυζ. ἐποχῆς γιατί τότε κερνοῦσαν τὴν **σησαμοῦν**. Δὲς. Φ. Κουκουλέ «Συμβολὴ εἰς τὸ περὶ τοῦ Γάμου παρὰ τοῖς Βυζ. κεφάλαιον» Μέρος Α'. Ἐπετηρὶς ἔταιρ. Βυζ. Σπουδῶν τ. Β. 1925 σ. 21.
3. Ὁ Μάης θεωρεῖται ἴσως κακὸς μῆνας γιατί τότε φεύγουν γιὰ σφουγγάρια οἱ Συμιακοὶ καὶ πολλοὶ δὲ γυρίζουν καλά. Στὴ Κάρπαθο πάλι δὲν παντρεύουν τὸν Αὔγουστο. Στὸ Καστελλόριζο παντρεύουν τὸν χειμῶνα μόνο καὶ κυρίως τὸ Γεννάριον πάντοτε στὴν ἐκκλησίαι καὶ Κυριακῇ.
4. Βλέπε Παροιμίαι Ν. Πολίτου τόμ. Β' σ. 127..

καθώς θά δοῦμε:

Μόνο μιὰ δῖαρη (*) σοῦ ζηπῶ γαβρέ μου νά μου κάμης
τὸ γκρίνο πού σοῦ ἔδοξα νά μὴ μου τὸ μαράνης.

Γιέ μου, μὴ λυπηθεῖς φλουριά καὶ κάμε νὰ γκλουβάκι
νά βάλῃς τὴ γυναῖκα σου γιατί ἔνε γιασιιάκι.

Τὸ συμπεθεριό της λέει πὼς ἔκαμε **γαμπρὸ ἀπὸ μεάλο σωῖδ** καὶ
πὼς ἡ κόρη της εἶχε τίχη κι' ἐπῆρε τέτοιοι ἀντρα.

Τὸ δέδρο πού σοῦ φέραμε κόρη μου στὴν ναύλῃ σου
Ροδόσταμο τὸ ποτίδε νά τῶχης στὴ δῖωή σου.

Νύφη μου καλορήμη ποιός δῖον ἔδοκε τὴ χάρη
νά φύγῃς ἀπ' τὸ μάλαμα καὶ νά βῆς στὸ λο(γ)γάρι (**)

Ὅταν τὰ χαράματα πὰ φεύγουν οἱ προσκαλεσμένοι ὄλο τὸ συμ-
πεθεριό ἀρχίζει νά παινᾷ τὸ γαμπρὸ καὶ τὴ νύφη πού τοὺς περιμέ-
νει ἡ νύφικη παστάδα. Στὰ τραγούδια τοῦ παινεμάτου, πού τὰ λένε
χορευόντας, δίνουν συμβουλές κι' εὐκῆς στοὺς νιόνυφους.

Παινέσητέ το δὲ γαβρὸ καὶ παινεμένος εἶνε
κι' ἀπὸ τὰ νύχια ἔς τὴ γκορφή μαλαματένιος εἶνε.

Τὸ Τούρκικο δὲ μάλαμα κόβγουν δὲ φέτθες—φέτθες
ἐπήραμε νένα γαβρὸ νὰτὸ μεάλες πόρτες.

Χρουσὸς ἀτὸς ἐπέτασε νάτοῦ τὴ Δραμουδάνα
καὶ ἔπρε γκαὶ κατοίχησε στὸ σπίτι τῆς Σουρτάνας.

Στὰ δύο τελευταῖα δίστιχα φαίνεται ἡ ἐπίδραση τῆς Τουρκικῆς
γλιδῆς καὶ μεγαλοπρέπειας. Τούρκικο μάλαμα, Σουρτάνα κι' ὄχι βα-
σιλισσα. Ἡ ἐπίδραση ἀπὸ τὸ ὅτι οἱ Τούρκοι κατεῖχαν τὰ Δωδεκάνη-
σα ἀπὸ τὸ 1523 πέρνοντάς τα ἀπ' τοὺς Φράγκους μέχρι τὸ 1912. Ἡ
φραγκικὴ καὶ τουρκικὴ ἐπίδραση, μεγαλείτερη στὴ διάλεχτο τῆς Σύ-
μης, ποῦχει ἀρκετὲς φραγκικὲς καὶ τουρκικὲς λέξεις. (*) Καὶ βαφτιστικὰ
ὀνόματα ἀρκετά, Βενετσάνα, Δούκισσα, ὑποκορ. Δικισσι(τὸ), Κόμησ-
σα κ. λ. π.

Τὴ νύφη μας τὴ γκανελῶ τὴ γκανελλοθρεμμένη
καλὰ νά μᾶς τὴν ἔχητε ὡς ἦτο μαθημένη.

Τὸ σπίτι της βασιλείο ἡ αὐλή της κουσουλάτο (*)
νέπῆραμέ δὲ δὲ γαβρὸ κι' ἐκάτσα γούλοι κάτω.

Κι' ἐδῶ φαίνεται ἡ πειραχτικὴ διάθεση ποῦχουν στὴ φλέβα τους
οἱ Συμιακοί. Καμαρώνουν τοὺς νιόνυφους καὶ τοὺς φαντάζονται πὰ
μέ παιδάκια πού ἀρπάζουν τὰ κρεμασμένα κουλούρια καὶ τὰ ρίχνουν
κάτω. Ἔτσι τὴ νοιώθει τὴν εὐτυχία ὁ νησιώτης.

1. Ὅσα ἀρχικὰ σύφωνα τονίζουμε προσφέρονται στὴ Συμιακὴ διάλεχτο σὰ
διπλά. Προτιμοῦμε αὐτὴ τὴ γραφὴ σὰ φυσικώτερη καὶ εὐκολώτερη ἀπ'
τις ἄλλες π.χ. μιὰ χάρη, τὴν γυναῖκα, κ. ὅμ. Γιὰ τὴ φωνητικὴ τῆς Σύμης
βλέπε: Χρ. Παντελίδου «Φωνητικὴ τῶν ιδιωμάτων Ἰακάριας, Δωδεκανήσου
καὶ Κύπρου».
2. λο(γ)γάρι (τὸ)=ἀμέτροτητα πλοῦτη.
3. Γιὰ τὴ διάλεχτο. βλ. «Δημ. Χαβιαρᾶ Συμιακὴ διάλεχτος» Περ. Σύγγραμμα
τοῦ ἐν Κων/πόλει Ἑλλ. φιλόλογ. συλλόγου» τομ. Η' 1874 σ. 482—89.
4. Κουσουλάτο (τὸ)=προξενεῖο.

Ποιὸς ἦτο νό προξενητής, ποιὸς ἦτο νό σπαράης (1)
κι' ἐτάμωσε τὸ μάλαμα μετὸ μαργαριτάρι.

Σαράδα μέρες ἔφαινα ἀλλί - μαλλί μετὰξί
κι' ἔκαμα συβεθερικά ποῦχου διμῆ καὶ τάξη.

Γυρίσητε τὴ γκαρναλλή (***) μετὸ Συμιακὰ κουλούρια

(νὰ δόχη ὁ Θεὸς κι' ἡ Παναγιά κι' ἀπὸ τὰ γεννοτούρια (3)).

Ἐννοῖα τὰ τριαδάφυλλα μεσ' τ' ἀσημένο τάσι.

τ' ἀφρό(γ)υνο πού κά(μ)αμε νά δῖση νά γεράση.

Μὰ μέσα στὴ τόση χαρά, ἡ θύμηση, ἀνάληγη ξύνει καὶ ματώ-
νει παλῆς πληγῆς. Φέρνει στὸ νοῦ κάποιους πού δὲν ὑπάρχουνε ἢ
πού εἶνε ξενητεμένοι καὶ δὲν μποροῦν νά χαροῦνε κι' αὐτοί. Καὶ τὸ
τραγούδι τῆς χαρᾶς ἀπότομα γίνεται μοιρολόι. Ἡ συναίσθηση τῆς
ἀνθρώπινης μοίρας ὀρθώνεται ἀπειλητικὴ κι' ἀμείλιχτα μαδώντας τὰ
χρουσὰ ὄνειρα τῆς προσωρινῆς καὶ ψεύτικης εὐτυχίας δείχνει στὸν
ἀνθρώπο τὴν ἀδύνατη φύση του, γεμάτη λύπες καὶ συμφορές. Οἱ ἐπό-
τοιμες αὐτῆς μεταπτώσεις, τόσο συχνές, ἴσως εἶν' ἀποτέλεσμα τῆς
ζωῆς πού περνοῦν οἱ Συμιακοὶ στὴ ξενιτιά καὶ στὸ βυθὸ τῆς θά-
λασσας, ὅπου ἀντικρύζουν κάθε στιγμὴ τὸ πιὸ ἄγριο θάνατο. Αὐτὰ
καὶ τὸ ὅτι, ἀκόμη, βρίσκονται, αἰῶνες τώρα, σὲ ξένο ζυγὸ, τοὺς ἔκαμαν
νά ἀποχτήσουν ἕνα χαρακτῆρα περισσότερο ρωμαντικὸ κι' ἐπιπόλαιο
ἀπ' τοὺς ἄλλους ρωμηνοὺς. Εὐκόλα ἐνθουσιάζονται μὰ καὶ εὐκολώ-
τερα φτάνουν στὴ πιὸ μεγάλη ἀπελπισία. Σὰν παιδιά θέλουν νά
γελοῦν καὶ νά εἰρωνεύονται τοὺς ἄλλους, μὰ μετὸ παραμικρὸ θυμώ-
νουν ὅταν τοὺς κοροϊδεύουν οἱ ἄλλοι. Θέλουν μ' ὅλα αὐτὰ νά ξεχά-
σουν τὴ μελαγχολία πού φωλιάζει μέσα τους, σχεδὸν ἐμφυτη, πὰ, ἀπ'
τὸ καιρὸ. Ἡ μελαγχολία αὐτὴ τοῦ Συμιακοῦ φαίνεται κι' ἀπ' τὸ
ὅτι στὴ Μουσικὴ τῶν ἐνθέμων τραγουδιῶν ἐπικρατεῖ τὸ ἴδιο ἀργό,
λπητερό καὶ νοσταλγικὸ μοτιβο πού ἀπαντοῦμε στὰ θλιβερά. Κι' οἱ
χοροὶ τους εἶνε ἀργότεροι ἀπ' τῶν ἄλλων Δωδεκανησιῶν. Ἔτσι δὲ
ξαφνιάζει καθόλου ἔ' αὐτὴ ὅταν ἀκούση κανένα μοιρολόι νά τρα-
γουδιέται στὸ νυφιατικὸ σκοπὸ:

Θέ μου! νάτο βολετὸ νὴ πλάκα νὸ γορίση

γιὰ νᾶρη κι' ὁ ἀφέδης της στεφάνι νὰ φιλήση.

Νύφη μου ποῦ—ν—ἡ μάνα σου γαβρέ μου ἡ πεθεριά σου

ὁ χάρος (δ)ὲ δὴν ἄφηκε γιὰ νᾶρη στὴ χαρὰ σου.

β') Καὶ τώρα ἐρχόμαστε στὰ τραγούδια τοῦ **κουκκουμά**. Ὁ κουκ-
κουμάς εἶνε ὁ κλειδωνας τῆς Σύμης. Ἡ λέξη ἀπ' τὸ Κουκκουμάσι
(=κανάτι) μέσα στὸ ὁποῖο ρίχνουνε τ' ἀμίλητο νερὸ καὶ τὰ δαχτυ-
λίδια. Ὅσοι θά πάρουν μέρος στὴ γιορτὴ βάζουνε ἀπὸ λίγα λεφτὰ
γιὰ τὰ φαγιά, κρασί, ὄργανα. Ἡ γιορτὴ δὲν ἔχει ὀρισμένον καλοῦπι,

1. Σπαράης = ὁ μεσίτης.
2. Καρναλλή (ἡ)=χορμὴ καὶ κλαδιὰ δέντρον μεσ' ἀπ' τὰ ὁποῖα κρεμᾶνε τὰ
κουλούρια τῆς Λαμπρῆς.
3. Γεννοτούρια (τὰ)=κεράσματα γιὰ τὴ γέννηση τοῦ παιδιοῦ, συνήθως καρύδια
καὶ σῦκα.

γιατί μεταβάλλεται ανάλογα με τὸ κέφι καὶ τὴν περίσταση (*). Ἀπάνω—κάτω ὁμως διεξάγεται ἔτσι. Τὴν παραμονὴ ὅλες οἱ λεύτερες κοπέλλες πάνε καὶ τὸν ναυορίζουν γιὰ νὰ κοιμηθῆ χτυπώντας ἕνα σινί (*).

(Ν)ὰ βγάλουμε τὸ γκουκκουμά νὰ βγῆ χαριτωμένη
(ν)ὰ βγῆ τῆς Παναγιᾶς ὁ γυιὸς καὶ τῆς κυρᾶς ἢ κόρης.

Βάρτε τὰ δαχτυλίδια σας νὰ σᾶς τὸ μολοήσω
κι' ὅτι 'νε δὸ κισμέτι σας νὰ σᾶς τὸ μαρτυρήσω.

Γύρου—τριγύρου στὸ σινί πέρδικες πλουμισμένες
καὶ τοῦ καιροῦ χαρούμενες καὶ καλοκαρδισμένες.

Μαλαματένε μου σταυρὲ καὶ πέτρα μ' ἀσημένα
βάρτε τὰ δαχτυλίδια σας ὅπου ναι διαμαδένα.

Τὴν ἄλλη μέρα πᾶνε καὶ τὸν ξυπνᾶνε :

Γιὰ ξύπνα—ξύπνα γκουκκουμά καὶ μὴ βαροκοιμάσαι
γιατί ὁ νύπνος ὁ πολὺς μαραίνει καὶ χαλᾶ σε.

Ξύπνα διαμάντι καὶ μαδί κι' ἀφρὲ τοῦ μολομάτου
κ' ἔχω δυὸ λόγια νὰ σοῦ πῶ τοῦ παραπονεμάτου.

Στὸ μεταξὺ μπαίνουν κι' οἱ νιοὶ—ποὺ μπαίνουν σ' ὅποιο σπῆτι
θέλουν ἐλεύτερα αὐτὴ τὴ μέρα κι' ἀρχίζουν νὰ βγάλουν τὰ δαχτυλίδια λέγοντας ἀπὸ 'να δίστιχο. Κι' ὕστερα ἀρχίζει τὸ γλέντι :

Κοράκια βάρτε γκουκκουμά, δόστε κι' ἀπὸ 'να γρόσι
νὰ κά(ν)ουμε δοῦ λυριστὴ μαλαματένη στρώση

Τοῦ Παερμιώτη τὸ πλατὺ (*) στρωμένο μὲ χαλίκι
καὶ πορταῦ do οἱ Συμιακὲς μὲ τόσο μεγαλίκα.

Κι' ἀγάλια—ἀγάλια κάτω ἀπ' τοὺς λιγωμένους τόνους τῆς λύρας
καὶ τοῦ σαντουριοῦ ξανάβουν οἱ καρδιὲς καὶ φλογώνονται τὰ πρόσωπα καὶ τρεμουλιάζουν οἱ φωνές, γιὰτ' ἦρθαν οἱ θύμησες τῶν ξενιτεμένων. Ἀδέρφια, γονιοί, ἀραβωνιαστικοί, ἄντρες ξενιτεμένοι φτερουγίζουν μπροστά τους. Ποὺ νᾶναι, πὼς νὰ περνᾶνε στὴ μαύρη ξενιτιά; Ἡ ξενιτιά ποὺ ἔχει ἐμπνεύση ὕστερ' ἀπ' τὴν ἀγάπη τὰ παθητικώτερα τραγούδια τοῦ ρωμηοῦ ποὺ ἀπ' τὴν ἐποχὴ τοῦ Ὁμήρου μέχοι σήμερα δὲ μποροῦσε ν' ἀφήσῃ ἀσυγκίνητο τὸ Συμιακὸ. Γιατὶ δυὸ μόνοι δρόμοι ἀνοίγονται μπροστά του. Ἡ θὰ ξενιτευτῆ ἢ θὰ γίγνη σφουγγαράς, ἀλλοιῶς θὰ πεθάνῃ ἀπ' τὴ πείνα.

Ἡ θάλασσα κι' ἡ ξενιτιά. Δυὸ τάφοι ἀπέραντοι ποὺ καταπίνουν τοὺς Συμιακοὺς. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ περισσότερα μοιρολόγια εἶνε τῆς ξενιτιάς καὶ τῆς θάλασσας (*).

1. Περισσότερος Συμιαίου. «Πὼς ἐορτάζεται ὁ Κλύδωνας στὴ Σύμη»: Δωδεκ. Ἡμερολόγιον Π. Καστρονῆ τομ. Α'. 1924 σ. 55—53. Ἐφημ. Ἀκρόπολις 20 5)1930.
2. Σινί = ταψὶ μπρουντζίνο.
3. Πλατὺ (τὸ)=πλατεία (κατὰ παράλειψη τοῦ μέρους).
4. Γιὰ τὴ ζωὴ, ἐπαγγέλματα τῶν Συμιακῶν κλπ. δὲς: Μ. Σ. Γρηγορόπουλου «Ἡ νῆσος Σύμη», 1877.—Σ. Ι. Ἀγαπητίδου: «Ἡ Σύμη ἀπὸ Δημοσιονομικῆς καὶ Δημογραφικῆς ἀπόψεως» 1930 σ. 17—25 κάλλ.

* Ἀς τὰ καλημερίσουμε καὶ τὰ ξενιτεμένα
ποῦ νᾶνε ποῦ νὰ βρίσκουσαι καὶ κείνα τὰ καμένα.

Καλὸς σου Μᾶς (*) καὶ γκουκκουμάς κι' ἄς εἶσαι κι' εἰς τὰ ξένα
ἐγὼ εἰπὼ γιὰ λό(γ)ου σου κι' ἐσοῦ πάλε γιὰ μένα.

* Ἐχω καὶ πάνω μερδικὸ ἔχω καὶ κάτω πάρτη
ἔχω καὶ στὴν Ἀμερικὴ τὸ βαερμιώτη (*) νάρτη.

Χρυσὸ βαερμιωτάκη μου δόκε μου τὰ φτερά σου
(ν)ὰ πᾶ' (ν)ὰ δῶ τὸ γκρίνο μου καὶ πάλ' ἄς τα δικὰ σου.

Ὁ κουκκουμάς εἶνε ἡ πιὸ μεγάλη γιορτὴ γιὰ τοὺς νιοὺς καὶ τὶς νιὲς τῆς Σύμης. Σ' αὐτὸν πλέκονται ἀγάπες ἀπ' αὐτὸν στέλνονται προξένεια καὶ γίνονται παντρολογήματα. Καὶ λένε πὼς μετὰ τὴ γιορτὴ τὰ κορίτσια βλᾶνται στὸν ὕπνο τους αὐτὸν ποὺ θὰ πάρουνε. Ὁ κουκκουμάς στὴ φαντασία τους δὲν εἶνε ἀπλὴ γιορτὴ. Εἶνε ἄνθρωπος, γέρος, ἀσπρομάλλης, σοβαρός, μὲ γαλανὸ πουκάμισο, ὅπως πρέπει νὰ εἶνε βέβαια ἕνας προξενιτής. Αὐτὸ φαίνεται ἀπ' τὰ ἴδια τὰ τραγούδια:

Ὁ γκουκκουμάς ἐπέρασεν ἀπὸ τὴ θάλασσα
μὲ θαλασσὶ πουκάμισο καὶ μετὰ τὴν ἀσπρη βράκα.

Ὁ γκουκκουμάς ἐπέρασε νὰπὸ τὴ γειτονιά μας
καὶ πήρε δᾶ ξιστάκια μας (*) καὶ τὰ βασιλικά μας.

* Ἐξω ἀπ' τὸ κουκκουμά καὶ τὸ γάμο λένε καὶ τραγούδια στὰ γλέντια, στὰ ξωκλήσια, στὰ «χαιρέτια» καὶ σὲ κάθε εὐθυμὴ περίσταση. Μὰ αὐτὰ δὲν ἔουν σπουδαιότητα γιὰτὶ εἶνε τὰ ἴδια μὲ τοῦ κουκκουμά ἢ τοῦ γάμου, ἢ μὲ τοῦ θερισμοῦ ποὺ θὰ ποῦμε παρακάτω. Μόνο οἱ λυριστάδες, πηλὸ στάνια λένε μερικά δίστιχα γιὰ νὰ ζωηρέψουνε τὸ χιρὸ ἢ νὰ παινέσουνε αὐτοὺς ποὺ χορεύουνε, ἀναλόγως τῶν λεπτῶν ποὺ τοὺς πετᾶνε. Τὰ δίστιχα αὐτὰ εἶνε κάποτε ὑπέροχα, γεμῆτα πνεῦμα κι' ἀξιοπρόσδεχτὴ ἐτοιμότητα. Μὰ σὰν αὐτοσχεδιάσματα χάνονται ἔξω ἀπὸ κείνα—κ' εἶνε τόσο λίγα—ποὺ προξενοῦν ἐντύπωση. Πολὺ βέβαια ἀπέχουν οἱ λυριστάδες τῆς Σύμης ἀπὸ τοῦ νὰ μοιάζουν μὲ τοὺς ποιητάριδες τῆς Κύπρου. Περισσότερη ἀξία ἔχουν τὰ δίστιχα, στὰ ὅποια τραγουδᾶνε τὰ παθήματά τους, μ' ἕνα στωϊκὸ, κωμικοτραγικὸ τρόπο. Ἐνας π.χ., ποὺ ζῆ ἀκόμη, ὅταν ξυλοφορτώθηκε τραγουδοῦσε.

* Ὁ παναγιά μου Στρατερὴ καὶ μετὰ τὸ πυρναράκι
ἐπαῖξο δου τες (*) τοῦ βαγιοῦ (*) κι' ἔχασε δὸ λυράκι.

Πρὸς σὺ βαγιὸ στραβέλλικο πάψε τα τὰ τρα(γ)ούδια
νὰ μὴ σὲ κάμω καὶ βαστᾶς δομάτες καὶ κρομμύδια.

Οἱ λυριστάδες τῆς Σύμης, εἶνε γιὰ τὰ γλέντια, ὅτι οἱ μοιρολογίστρες γιὰ τὶς κηδεῖες τῆς.

1. Ἡ γιορτὴ γίνεται στὶς δυὸ τοῦ Μᾶη.
2. Παερμιώτης (Πανορμίτης)=Ὁ ἀρχάγγελος Μιχαὴλ, πολιούχος τῆς Σύμης.
3. Ξιστάκι (τὸ) = τὸ κανατάκι.
4. Ἐπαῖξα δου τες=τὸν δαίρανε.
5. Βαγιὸς (ὁ)=τόνομα τοῦ λυριστή.

2.—Τὰ πειραχτικά τραγούδια.

Τὸ πειραχτικά ἢ πεισματικά τραγούδια εἶνε τὰ πιὸ σπουδαῖα ἀπ' τὰ τραγούδια τῆς Σύμης. Πρωτότυπα, ὅλα αὐτοσχέδια, ὑπέροχα στὸ εἶδος τους, καθρέφτης κρυσταλλένιος τοῦ χαρακτήρα τῆς Συμιακῆς ψυχῆς. Μέσ' ἀπ' τὰ κοροϊδευτικά δίστιχα ξεπετάγεται ἀτόφιος ὁ εὐθυμος, εὐτράπελος, ἐπιτόλαιος, ὁ σπινθηροβόλος, ὁ κουτσομπόλης, ποιητικός, τέλος, χαρακτήρας τῆς Σύμης· γιατί ὁ Συμιακὸς εἶνε κουτσομπόλης. Χωρὶς κουτσομπολιὸ δὲν μπορεῖ νὰ ζήσει. Οἱ Συμιακὲς κατέχουν τὴν κορφὴν στὸ κουτσομπολιό, δὲ τίς φτάνει καμμία. Εἶνε ἄξιες καὶ τοῦ Θεοῦ νὰ βροῦν ἐλάττωμα. Οἱ γορῆς μάλιστα λένε «Ἐλα, παιδί μου, νὰ καταναλίσουμε». Ἡ κατανάλια ἔναι μιὰ κουταλιά ματζουνί⁽¹⁾. Χαρακτηριστικὸ τῆς τάσης αὐτῆς τοῦ κουτσομπολιοῦ εἶνε καὶ τὸ ὅτι δὲν ὑπάρχει κανεὶς στὴ Σύμη ποὺ νὰ μὴν ἔχει οἰκογενειακὸ παρατσούκλι, «παραβγόλι» ὅπως λένε ἐκεῖ. Μὲ τὰ παρατσούκλια ξέρεи ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, τὰ πραγματικά ἐπώνυμα μόνον στίς ἐπίσημες πράξεις διατηροῦνται. Τὰ παρατσούκλια αὐτὰ δὲν ἔχουν ἀκόμη μελετηθῆ εἰδικὰ μ' ὅλη τὴ ποικιλία καὶ σπουδαιότητα ποὺ παρουσιάξουν.

Ἄδύνατο νὰ μὴν ἔχει κανεὶς παρατσούκλι, αὐτὸ φαίνεται κι' ἀπὸ ἕνα σχετικὸ ἀνέκδοτο ποὺ μοῦ τὸ διηγήθηκε μιὰ γορῆ Συμιακιά.— Μιὰ βολὰ⁽²⁾ νῆτο μιὰ γορῆ ποῦχε νάγγονια καὶ δισάγγονια. Κι' ὅταν νῆπέθαινε βιό, ἐφώνασε δὲ τὰ παιδιά της καὶ λέει τω: «Παιδιά μου πεθαίνω κι' (δ)ὲ σᾶς ἀφίνω μὲ μαῦδιὰ⁽³⁾ μὲ δίποτε. (Δ)ὲ σας μολέρω⁽⁴⁾ ὅμως καὶ παραβγόλι» ἔτσι εἶπε, μ' ὅταν ἐπαέννα στὴν ἐκκλησιὰ νὰ τὴ θάψω, ἐπέταξε⁽⁵⁾ τῶν ἀνθρώπων τὸ σεδοῦκι⁽⁶⁾ κι' ἔσπασε τὴ μύτη τῆς πεθαμμένης.. Ἐ! ἀπὸ τότε βιό ὅταν ἐλέα(ν) δίποτε γιὰ τὰ παιδιά της ἐνοματιζάδα: «Ὁ γιὸς, ἢ κόρη, τ' ἀγγόνι τῆς σπασμομύττας». Ὁ ἄθροπος, παιδάκι μου, (δ)ὲ βρέπει νὰ κανικίεται γιὰ δίποτε. — Ὡστε οὔτε πεθαμμένος κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ξεφύγη τὸ κουτσομπολιὸ στὴ Σύμη. Κι' αὐτὴ τὴ τάση οἱ Συμιακοὶ τὴν πέρουν ὀπουδήποτε καὶ ἂν πάνε. Καὶ στὴν Ἀμερικὴ καὶ στὴν Αἴγυπτο καὶ στὸ Κογκὸ ἀκόμη. Τὰ περισσότερα παρατσούκλια σὲ παλαιότερη ἐποχὴ τὰ βγάζαν οἱ ἄντρες ὅταν ταξίδευαν στὰ σφουγγάρια.

— Κι' ὕστερα ἀπ' τὴ μικρὴ αὐτὴ παρέκβαση ἐρχόμαστε στὸ θέμα μας.

Ὅποιος διαβῆ τις καταπράσινες ράγες τῶν βουνῶν τῆς Σύμης, γιατί ὅλο βουνὰ εἶνε, σ' ὅποιο πεῦκο, σ' ὅποιο ξωκκλήσι σταθῆ, ὀ-

3. Ματζουνί=μίγμα μαύρου καὶ ἄσπρου σουσαμιοῦ, αἰγυπτιακοῦ καρδιοῦ καὶ βουτύρου. Πολὸν εὐγευστο γλύκισμα. Τουρκικῆς προελεύσεως.

2. Βολὰ (ή)=ἡ φορὰ.

3. Μαῦδιὰ (τά)=τὰ χεῖματα.

4. Μολέρω (ῆ)=ἀφίνω.

5. Ἐπέταξε (πετῶ)=ἔπεσε.

6. Σετοῦκι (τό)=τὸ φέρετρο.

ποια λαγκαδιὰ διασχίσῃ θ' ἀκούσῃ ἔμμετρος διαλόγους, αὐτοσχέδιους, δροσάτους, χαριτωμένους, ἀγνοῦς, τέλεια ἐναρμονισμένους μὲ τὰ καταπράσινα πεῦκα καὶ τὴν ἀπέραντη θάλασσα, ποὺ μ' ἕνα ὀλογάλιζο φόντο χαϊδεύει τὸ νησάκι. Πρέπει κανεὶς νὰ τρέξῃ μέρες καὶ μῆνες γιὰ νὰ μαζέψῃ τὰ μαρογαϊτάρια αὐτὰ τῆς ἀπλῆς νησιώτικης ψυχῆς. Χάνονται μὲ ὅση εὐκολία γίνονται. Δύο κοπέλλες ἀνεβασμένες ἢ καθε μιά σ' ἕνα πεῦκο κόβουνε κουκουναρές—κούτσουναρές ἴπως τίς λένε—τραγουδώντας. Μακρυνὰ φαντάζουμε τ' ἄσπρα προβατάκια κι' ἢ λεβέντικη σιλουέττα τοῦ βοσκοῦ, ποὺ σφυραεὶ κάποιον σκοπό. Καὶ λέει ἢ μιὰ κοπέλλα:

Ἐγὼ γὰρ τὸ δὲ βουνὸ καὶ τὴ σφυρηματιὰ δου.
ποὺ πιάννει τὸ δαβράκι δου καὶ πάει στὴ δουλειὰ δου

Κι' ἢ ἄλλη τῆς λέει:

Κάλιο νὰ κουβαλῶ πηλὸ νὰ πιάνω καὶ χαλίκια
παρὰ νὰ πάρω τὸ βοσκὸ νὰ βόσῃ τὰ κασίκια

Ἡ πρώτη ξαναλέει:

Ἐχει σβουρὸ—σβουρὰ μαλλιά κι' ἴσαμε βάνω φτάνει
εἶνε ψηλομελαχρινὸς καὶ λέου δο καὶ Γιάννη

Τέτοιους διαλόγους δὲν ἄκουγε κανεὶς σὲ παλιότερα χρόνια μόνον στὴν ἔξοχὴ μὰ καὶ στὴν πόλη μέσα. Τώρα πιά δὲ λέγονται παρὰ λείψανα αὐτῶν, καθὼς θὰ δοῦμε παρακάτω, κι' ἐπειδὴ οἱ γέροι—οἱ μόνες πηγές—θυμοῦνται ἐλάχιστους, τοὺς πιὸ χαρακτηριστικούς, ὅμως γι' αὐτὸ ἀμυδρὴ ἰδέα μοροῦμε νὰ σχηματίσουμε γι' αὐτούς. Οἱ διάλογοι τοῦ χωριοῦ δὲν εἶνε βέβαια τόσο εἰδυλλιακοί, σὰν τὸ παραπάνω μὰ περισσότερο σημαντικοὶ καὶ σπινθηροβόλοι. Διεξήγονταν δὲ αὐτοὶ οἱ ἔμμετροι κανγάδες κατὰ δύο τρόπους: α) μέσῳ τρίτου προσώπου. Δηλ. μιὰ ὅταν ἀκούει πὼς κάποια τῆς «ἔβγαλε τρα(γ)οῦδι» (βουσιὰ) ἀπαντᾷ κι' αὐτὴ ἀναλόγως. Στόμα μὲ στόμα τ' ἀκούει ἢ ἄλλη, ἀπαντᾷ κ.ὄ, καθεξῆς. Ἄλλοτε πάλι παραγγέλλανε, ἢ γράφαν τὸ δίστιχο μὲ ὀρισμένον πρόσωπο, τὸ ὁποῖο ἦταν ἕνα, διάμεσον σ' αὐτὴ τὴν περιπτώσῃ⁽¹⁾ καὶ β) αὐτοπροσώπως οἱ δύο ἐνδιαφερόμενες, ἰδίως ὅταν γειτονεῦουν τὰ σπίτια τους. Ἐτσι μιὰ ποὺ ὑποπτευότανε πὼς ἢ ἀντικρονὴ τῆς εἶχε ξεμυαλίσει τὸν ἄντρα της, βγῆκε ἀτάραχη ἕνα προῖτ καὶ κρατώντας τὸν κανναβάρη της⁽²⁾ ἀρχίζει:

Μισόμυττος⁽³⁾ κοπάνιζε καφὲ στὰ γόνατά της
κι' ἐγύρισε τὸν ἄντρα μου μὲ τὰ θελήματά της.

Κι' ἢ ἄλλη τῆς ἀπαντᾷ:

Ἐγὼ κι' ἂν ἦμου γκι' ἄσημη κι' ἦμου γκαὶ κουτσομύττα
ὁ ἄνδρας μου μὲ ἤθελε (δ)ὲν εἶχεν δὴ Μαρούκλα⁽⁴⁾

1. Τὸ πρόσωπο αὐτὸ ποὺ πηγαινοέρχεται τὸ λένε «πανελλήνιο» (ἀπὸ τὸ πανε—ἔλα).

1. Κανναβάρης (δ)=ἡ ρόκα.

3. Μισόμυττος (δ), μεγεθυντικὸν τοῦ μισομύττα (ή)=κουτσομύττα.

4. Φαίνεται πὼς ὁ ἄντρας τῆς πρώτης εἶχε κι' ἀγαπητικιά.

Ἡ πρώτη:

Ἔχει με μέσ' στ' ἀγκάλια του γούλα του τὰ ξιάχνω
Κι' (δ)ὲ βιάω γ'ὼ γατητικούς μόνο τὸν γαλοτιάω (1)

Μέσ' στὸ στίχο: «ἔχει με μέσ' στ' ἀγκάλια του γούλα του τὰ ξιάχνω» ξεπροβάλλει ἡ ψυχικὴ εἰκόνα, ὅχι μοναχὰ τῆς ἀγνῆς Συμιακῆς γυναικας, μὰ καὶ τῆς γυναίκας ὅλης τῆς Ἑλλάδας, γενικὰ, πού στὸν ἄντρα τῆς ἔχει συνηθίσῃ νὰ βλέπῃ μόνο προτερήματα. Εἶνε γυναικῆς, τὸν λέει μερακλῆ, εἶνε ξενύχτης, τὸν λέει γλεντηστή, εἶνε ιδιότροπος, τὸν λέει ζηλιάρῃ κ. τ. λ. Κι' ἀσωτίες, κι' ἀπιστίες καὶ κανγάδες καὶ ξύλο ἀκόμη τὸ ξεχνᾷ, σὰν τὴν ἔχει ὁ ἄντρας τῆς στὴν ἀγκάλιά του.

Ἐμμετροὶ κανγάδες δὲν γίνονταν μόνο μεταξὺ ἀτόμων μα καὶ μεταξὺ συνοικιῶν. Παλαιότερα πολὺ συχνὰ, τῶρα πολὺ σπάνια. Δὲν ἔχουν ὅμως σβύση ὁλό ελα ὅπως οἱ ἀτομικοὶ. Οἱ διάφορες ἐνωρίες «Ἁθ-Θανασοῦ», τῆς Ἁθ-Τριάδας, τῆς Χαριτωμένης, τῆς Παναγιᾶς κλπ. καθε μὲγάλη Σαρακοστή καὶ περισσότερο τὴ Μεγάλη ἑβδομάδα συναγωνίζονταν ποιά θὰ στολίσῃ τὸ πιὸ ὁμορφο ἐπιτάφιο (βαβαλάκι), ποιά θ' ἀνάψῃ περισσότερα φαναράκια στὴ πρόσοψη τοῦ ναοῦ, σηματοποιώντας ἔτσι διάφορα φωτεινὰ σχήματα, κορώνες. Χριστὸς Ἄνεστη, Ἑλλάς κ. ἄλλα. Γένονταν πολλοὶ κανγάδες, πού ἀρκετὲς φορὲς καταλήγανε σὲ χέρια καὶ σὲ σπάσιμο ἐπιταφίων. Σ' αὐτὰ, βέβαια, τὸ λόγο εἶχαν οἱ ἄντρες, οἱ γυναῖκες τσακόνονταν μὲ τραγούδια κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπο: ἀνέβαιναν στὰ δώματα (2) τῶν σπιτιῶν κι' ἄρχιζαν νὰ τὰ φωνάζουνε. Καὶ γιὰ ν' ἀκούγονται ἀπ' τοὺς ἀντίπαλους τῆς ἄλλης ἐνωρίας πέραν χουχιά μακρονά δηλ. μεγάλα θαλασσινὰ ὄστρακα, σπάζανε τὴν ἄκρη τους καὶ τὰ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ ἠχεῖα, ἀπαράλληλα ὅπως οἱ βλάχοι μεταχειρίζονται τὰ κέρατα τῶν ἀρνιῶν γιὰ νὰ συνεννοηθοῦν ἀπὸ λόγγο σὲ λόγγο. Τὰ δίστιχα αὐτὰ ἐκφράζουν μ' ἑνα χαριτωμένο τρόπο τόση εἰρωνία, τόσο μῖσος καὶ λύσσα θὰ μπορούσε νὰ πῆ κανεὶς, πού δὲ βρίσκεται σὲ κανένα λαϊκὸ τραγούδι. Ἐνα μικρὸ δεῖγμα φτάνει. Τσακόνονται οἱ Χαριτωμένιτιςες μὲ τὴς Ἁθ-Τριαδοτίσιςες.

Οἱ Ἁθ-Τριαδοτίσιςες:

Μωρή Χαρωμένιτιςες παννῆτε στὸ Μητάρι (3)
Νὰ ὀδητε τὰ μουράκια σας (4) πού'ναι σὰ δὸ τσουκάλι

Οἱ Χαρωμένιτιςες:

Μωρ' Ἁθ-Τριαδοτίσιςες παννῆτε εἰς τ' Ἀρμάκια (3)
νὰ ὀριξητε μπαστάρδικα μέσα στὰ γρεμμαράκια.

Οἱ Ἁθ-Τριαδοτίσιςες:

1. Καλοπιάννω=πιάνω μὲ τὸ καλό, περιποιῶμαι.
2. Δῶμα (τὸ)=ταράτσα.
3. Μητάρι (τὸ), Ἀρμάκια (τὰ)=τοπωνυμικά.
4. Μουράκι (τὸ)=τὸ μουράκι ὑποκ. τοῦ μούρη (ἡ).

Ἄν ἔλειπε νό σουλουμάς (1) κι' αὐτὸ δὸ κοκκι ἀδι
(δ)ὲ θὰ ἔιδε νῆ μούρη σας μιὰ χλέπα (2) βασιτιάδι.

Ἡ ἐνωρία τ' Ἁθ-Θανασοῦ τὶς ἄφινε νὰ τσακόνονται καὶ τὶς ἔβριζε περιφρονητικά.

Ἡ Ἁθ-τριάδα ἔχει παννιά κι' ἡ χαρωμένη κόλλες
Μ' οἱ Ἁθ-Θινασοτίσιςες εἶνε μορφοκοπέλλες

Μὰ τὶς ἀπαντούσανε τσουχτερὰ καυτηριάζοντας τὴν ἀριστοκρατικὴ τους περιφρόνηση.

Ἁθ-Θανάση ἀφῆδη μου ὅπου'σαι ξακουσμένος
Ἀρκάτσα, Κολάρια καὶ Κοκὰ (3) σ' ἔχου ἀργυρισμένο.

Στὰ πειραχτικὰ τραγούδια θὰ μπορούσαμε νὰ προσθέσουμε καὶ τὰ τραγούδια πού πλάθονται ἐξ ἀφορμῆς σκανδαλιστικῶν γεγονότων ποὶ εἶνε συνηθισμένα παντοῦ δηλ. ἀπαγωγές, ἔρωτες παντρεμένων, σχέσεις ἢ ἐπιγαμίες Συμιακῶν μὲ Ἱταλοὺς, παθήματα κομμικοτραγικά κ. ἄλ.. Τὸ δίστιχα αὐτὰ μερικοὶ, κάπως γραμματισμένοι, καὶ μαζεύουν καὶ σχηματίζουνε μεγάλα τραγούδια συμπληρώνοντας τὰ κενὰ, τὰ τραγούδια αὐτὸ ἔτσι ἐνωμένα τὰ λένε «τσάτυρες».

Ἄλλὰ γι' αὐτὸ τὸ τρόπο καταστρέφεται ἡ χάρη τους καὶ παρίσφρουν ἀρκετὲς καθαρευσιάνικες λέξεις κι' ἔτσι ἀπὸ ἀγνὰ λαϊκὰ τραγούδια γίνονται ψεύτικα, ἀνούσια, προσποιητά. Τὸ ὅτι ἡ «ρίμα κατέφαγε τὴν ποίηση» δὲν εἶνε τόσο τρομερὸ, ὅσο τὸ ὅτι ἡ καθαρεύουσα κατέστρεψε τὴν ποίηση. Τὸ φαρμάκι τῆς χώνεται καὶ στὴ λαϊκὴ ψυχὴ καὶ καταστρέφει τὴν ἐκφραστικὴ τῆς δύναμη γιατί, ὅπως ἔλεε κι' ὁ Καρκαβίτσας: «...εἶνε γλώσσα πού σοῦ παγώνει τὸν ἐνθουσιασμό, σοῦ πλαστογραφεῖ τὴν ἰδέα, σοῦ κόβει τὴ δύναμη, σοῦ ἀλλάζει τὸ αἶσθημα...τῆς ρίχνης χρυσάφι καὶ σοῦ βγάζει κάρβουνο...» («Διηγήματα—1892. Πρόλογος»). Στὴ Σύμη αὐτὸ συμβαίνει σὲ μεγαλύτερο βαθμὸ ἀπὸ κάθε ἄλλο μέρος. Οἱ Συμιακοὶ θαμπώνονται ἀπὸ τὴς Ἑλληνικοῦρες καὶ τὴς πομπώδεις φράσεις πού ἀκούουν νὰ λένε οἱ λογιώτατοι ἐπιστήμονες τους, γιατί ἀνέκαθεν ἡ Σύμη μόνο σφουγγάρια καὶ ἐπιστήμονες βγάζει. Ὅλα τὰ Συμιακὰ τραγούδια ἔξω ἀπ' τὰ μοιρολόγια εἶνε ἐληφρασμένα ἀπ' τὴ καθαρεύουσα.

Κι' ὁ λόγος τῆς ἐξαιρέσεως εἶνε φυσικὰ ψυχολογικός. Τὸν πόνο του κανεὶς μόνο μὲ τὴ μητρικὴ του γλώσσα, τὴ γλώσσα τῆς καρδιᾶς μπορεῖ νὰ τὸν ἐκφράσῃ, τὸ ἴδιο συμβαίνει βέβαια κι' ὅταν ἐκφράζῃ κι' ἄλλα συναισθηματά του, χαρὰ, ἐπιθυμία, μῖσος, εἰρωνία κ. ὅμ. ἀκόμη καὶ σκέψεις του. Μὰ σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις μπορεῖ νὰ μεταχειριστῆ καὶ ἄσπυχες λέξεις, ὅχι γιὰ ἄλλο λόγο, παρὰ μόνο γιατί τοῦ φαίνε-

1. Σουλουμάς (ὁ)=εἶδος ψυμιθίου.
2. Χλέπα (ἡ)=φέτα, κομμάτι.
3. Ἀρκάτσα (τὰ) κλπ.=οικογενειακά, «παρτσούκλια ἐνωριτῶν τοῦ Ἁθ-Θανασοῦ».

ται πώς έτσι εκφράζεται πιδ ἄδρα, πιδ κομψά και κάπως πρωτότυπα και τέλος, πώς φιγουράρει για γραμματισμένους.

Ὡς και σε δίστιχα τοῦ κονκουμά, τῆς τόσο παληῆς γιορτῆς, βροικουμε καθαρευουσιάνικη ἐπίδραση. Αὐτὴ ὅμως εἶνε σχετικὰ ἐλάχιστα ἂν τῆ συγκρίνουμε με τὴν ἐπίδραση ποῦ παρατηροῦμε στο παραπάνω εἶδος τῶν πειραχτικῶν και κάπως θλιβερῶν τραγουδιῶν-τσατυρῶν. Μερικὰ μάλιστα δίστιχα θυμίζουν τὸν κούφιο ρομαντισμὸ τοῦ καλοῦ καιροῦ τοῦ Σούτσου και τοῦ Παράσχου:

... Ἡ ἔφοδο νὰ κάνουμε ἐπάνω στοὺς πλουσίους
ἢ αἱ κλοτσαὶ θ' ἀκούονται ἔως τοὺς παρισίους (1).

Ἡ (2) ἔχ' αἴσθημα Ἑλληνίδος
μὰ ὁ φίλατός της σύζυγος προδότης τῆς Πατρίδος.

Βλέποντας τὰ παραπάνω ἀπορεῖ κανεὶς και δὲ μπορεῖ νὰ πιστέψη πὼς τὰ πλασαν ἀγράμματοι σχεδὸν νησιῶτες.

—Και τελευταῖα, στὰ πεισματικὰ τραγούδια ἀνήκουν και τὰ περισσότερα μονόστιχα, δίστιχα και τρίστιχα γνωμικὰ και παροιμιώδεις φράσεις. Κι' αὐτὰ κατὰ τὴν γνώμη μας ἔχουν τὴν ἀρχὴ τους στοὺς ἔμμετρος κανγάδες, ἀπομνημονεύθησαν δὲ και διατηρήθηκαν ἐπειδὴ ἦταν καλεῖτερα και πιδ πετυχημένα ἀπὸ τὰ τόσα ἄλλα ὁμοιά τους, ποῦ χάθηκαν. Γίναν παροιμίες ἐξ αἰτίας τῆς συχνῆς χρήσεως. Γιατὶ και σήμερα ἀκόμη λέγονται στὴ Σύμη και καθημερινὰ παραλάσσονται ἀπ' αὐτοὺς ποῦ τὰ λένε ἀνάλογα με τὶς περιστάσεις και τὰ πρόσωπα.

Μὲ ὅλη τὴ βαθιὰ ἀποφθεγματικὴ ἔννοια ποῦ περιέχουν, ἔχουν τὴν ἴδια κι' ἴσως σὲ μεγαλεῖτερο βαθμὸ, εἰρωνικὴ διατύπωση κι' ἐκφραση ποῦ παρατηροῦμε στὰ ἄλλα πειραχτικὰ τραγούδια. Ἄν και μεμονωμένα φαίνονται σὰ νᾶνε κομμάτια ἢ ἀπομεινάκια κάποιας παληῆς ἔμμετρος στιχομυθίας. Και σήμερα μάλιστα ὅταν τσακώνονται οἱ Συμιακὲς πφτᾶνε κάπου-κάπου και κανένα τέτοιο γνωμικὸ, βάζοντας μέσα του ἐπιτήδεια, χωρὶς νὰ χαλᾶνε τὸ μέτρο, τὸ ὄνομα ἢ τὸ παρατσούκλι τῶν ἀντιπάλων τους.

Ὡστε κι' ἂν ἀκόμη ὑποτεθῆ πὼς δὲν εἶνε ἀπομεινάκια παληῶν ἔμμετρων κανγάδων και πὼς ἔχουν τὴν ἀρχὴ τους ἀλλοῦ, μ' ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ κατατάξουμε στὰ πειραχτικὰ τραγούδια. α) Ἐπειδὴ σήμερα λέγονται σὺν τέτοια και β) ἐπειδὴ κλείνουν τὴν ἴδια εἰρωνία ποῦ ἀπαντοῦμε στὰ κυρίως πειραχτικὰ. Παραθέτουμε μερικὰ, ὅσα φτάνουν για νὰ φανῆ ὁ χαρακτήρας τους.

Ἀδύνατό ναι νὰ ἐνῆ χοίρου μολλί μετάξι
τῶν ἀπανθρώπων τὰ παιδιὰ νὰ βου σὲ νοῦ γκαὶ τάξη.

1) Βλέπε: (Ἀωνόμων) «Τὰ μαῦρα Κάλανδα τῆς Σύμης». Ἐφημ. «Δωδεκάνησος» Ἀλεξανδρείας, ἔτος Ζ', 23)1)1932.

2) Τὸ δίστιχο ἀναφέρεται σὲ Ἰταλικὲς ταραχές. Παραλείπουμε τὸ α' μέρος τοῦ α' στίχου γιατί δηλώνει ὄνομα προσώπου τὸ ὁποῖο ζῆ ἀκόμα.

Στῶν ἀφεδάδων τοῖς ναυλαῖς ποιὸς κάεται και κρένει;
κάεται ἢ ρέπα κι' ἢ ρεποῦ κι' ἢ ρέπα κι' ἢ ξηρέπα. (1)

Ἦσαν οἱ ἄπλυτοι νερό, γκ' οἱ ἄλουστοι σποῦνι
ἦσαν γκ' οἱ ἀξιπόλυτοι παπούτσια με τὶς μύττες.

Ἡ γρηά κι' ἄ ποφανεύεται (2)
στ' ἀνήφορο ποφαίνεται. (3)

Αὐτοσχέδια πεισματικὰ τραγούδια ἔχουν κι' ἄλλοι νησιῶτες. Οἱ Ροδίτες, οἱ Καλύμνιοι, οἱ Καρπάθιοι κ. ἄλλ. Ἀλλὰ τὰ λέν μόνο οἱ βουνηῖοι, αὐτοὶ ποῦ μένουν στὰ χωριά τὰ λέν μόνο στὰ γλέντια τους. Ἐπειτα τὰ Ροδίτικα, Καρπάθικα... αὐτοσχεδιάσματα, ἴσως νᾶχουν περισσότερο πάθος και δροσιά, μὰ δὲν ἔχουν τὴ προκλητικότητα και τὸ ζωηρὸ ἐτυμολογὸ πνεῦμα τῶν Συμιακῶν. (4)

1. Ρέπα (ἢ) κλπ. μόνο ἐδῶ ἀπαντῶνται. Γίνεται ἢ ἀπὸ κύριο ὄνομα (ὁ Ρέπος) ἢ ἀπὸ τὸ ρέμπελος (ὁ), (Βεν. rebelo).
2. Ποφανεύγομαι=ὑπερηφανεύομαι.
3. Τοῦ α', γ', και δ' διαστίχου παραλλαγή εἰς Δημοσθ. Ν. Χαβιαρᾶ «Συμιακὴ διάλεκτος». Περιοδικὸν σύγγραμμα Κων)πόλεως κλπ. Τομ. Η'. 1874 σ. 482, 488, 489 και Πολίτου Παροιμίας κλ. Β'. σ. 338. τ. Γ. σ. 279, τ. Δ'. σ. 144. Τὸ β', αὐτοῦσιον ἀπὸ τὰ ἴδια σ. 488 και Πολίτου τ. Β'. 671. Σ' αὐτὸ τηροῦμε τὴ γραφὴ τῶν παραπάνω δημοσιευτῶν.
4. Και στὰ Γιάννενα αὐτοσχεδιάζουν οἱ Μπάντιδες Βλ. Γ. Βλαγείδου «Γιαννιώτικα στιχοπλόκια ἢ δίστιχα, «Ἡπειρωτικὰ χρονικά» ἔτ. 5, 1930 τευχ. Β'. σ. 169—183.

(Τὸ τέλος στὸ ἐρχόμενο)

B. ΜΟΣΧΟΒΗΣ

Η ΜΠΟΡΑ

Εὐτυχισμένη ἐγέλαγε στὸ φῶς λουσιμένη ἢ φύση
κι' ὁ ἥλιος ἔλαμπε φαιδρὸς πρὶν ἀπὸ λίγην ὥρα
μὰ ὁ οὐρανὸς εἶνε μονντὸς και κλαίει θλιμμένος τώρα
και μενα πέπλο σκοτεινὸν ἔχει τὰ γύρω ντύση.
Ἄργα ἢ βροχὴ μονότονα, τὸ θόλὸ τζάμι δέσνει
κι' ἀπόξω φαίνονται θαμπὰ τὰ δέντρα γυμνωμένα.
Σὲ κάποια πάχηνη ἀλαφρονὰ τὰ σπίτια εἶνε κρυμένα
κ' ἢ λυπημένη μου ψυχὴ σὲ κάποια νάρχη γέσνει.
Χλωμά, θλιμμένα, φυλλοροσοῦν τὰ ρόδα στ' ἀνθογνάλι
κι' ἐνῶ κάποια στερὴν εὐωδιὰ γλυκύτατη ἀναδίνουν,
σὺν ὄνειρο χιμαιρικὸ νύχτας τοῦ θέρον σβύνουν.
Κι' ἐγὼ μονάχος νοσταλγῶ τὶς θερινὲς ἐσπέρες,
ἀκούγοντας τὴν μακρονὴ καμπάνα ποῦ σημαίνει
και ποῦ ἢ φωνὴ της ἀπαλᾶ, τρεμάμενη πεθαίνει.

1925

Θ. ΛΙΑΡΟΥΤΣΟΣ

ΑΥΤΟΚΡΙΤΙΚΗ

Είμαι ένας άνθρωπος δειλός μέ αισθήματα γενναία,
 μέ χαρακτηρησ ιδιότροπο κι' ευαίσθητη καρδιά,
 πού ενῶ δέν ἔχω φίλο, μιά νά μέ ἀγαπήση νέα,
 μπορῶ νά παίξω σάν παιδί μέ τά παιδιά.

Ίσως τὰ βιάσана, οἱ βαρύνες ἀρρώστειες, ἡ βιοπάλη
 τήν ὄψη αὐτῆ νά μοῦδωσαν τήν κάπως βλοσυρή.
 Κι' ἴσως, δέν ἀποκλείεται, τὸ ἄδειο νά φταίη κεφάλι
 κι' ἡ φαντασία μου πού εἶναι λίγο νοσηρή.

Μοῦ ἀρέσει ἡ ἀλήθεια, πού μικρός τήν ἔλεα στό σαλόνι
 στόν ἀνανδο ἐπισκέπτη μας κι' ἄς ἔτρωγα ξυλιές.
 Μά σάν κανένας κάποτε κι' αὐτός μέ ἀποστομώνει,
 τοῦ ξεγλυστρῶ μέ σοφιστεία καί ζαβολιές.

Πάντα τῆ ζωῆ ἀντίκρουσα μέ μιὰ λεπτή εἰρωνία,
 σάν κάτι πολὺ ἐφήμερο, γελοία συμβατικό.
 Ὅμως ὁρμίζει ὁ ἐνθουσιασμός - μαινάδα ὄλο λαγνεῖα -
 καί συνεπαίρνει, ὅσο μοῦ μένει, λογικό.

Σάν ἓνα πλάσμα ὀξύμωρο, γεμάτο ἐπιθυμίες,
 μονάχη ἔχω φροντίδα μου νά μοιάζω δυνατό.
 Εἶμαι ένας άνθρωπος δειλός, ἀφοῦ ἔχω ἀδυναμίες,
 πού ἀκόμη δέν ὁμολογῶ στόν ἴδιο μου ἑαυτό.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΑΛΕΞΙΟΥ

ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣ

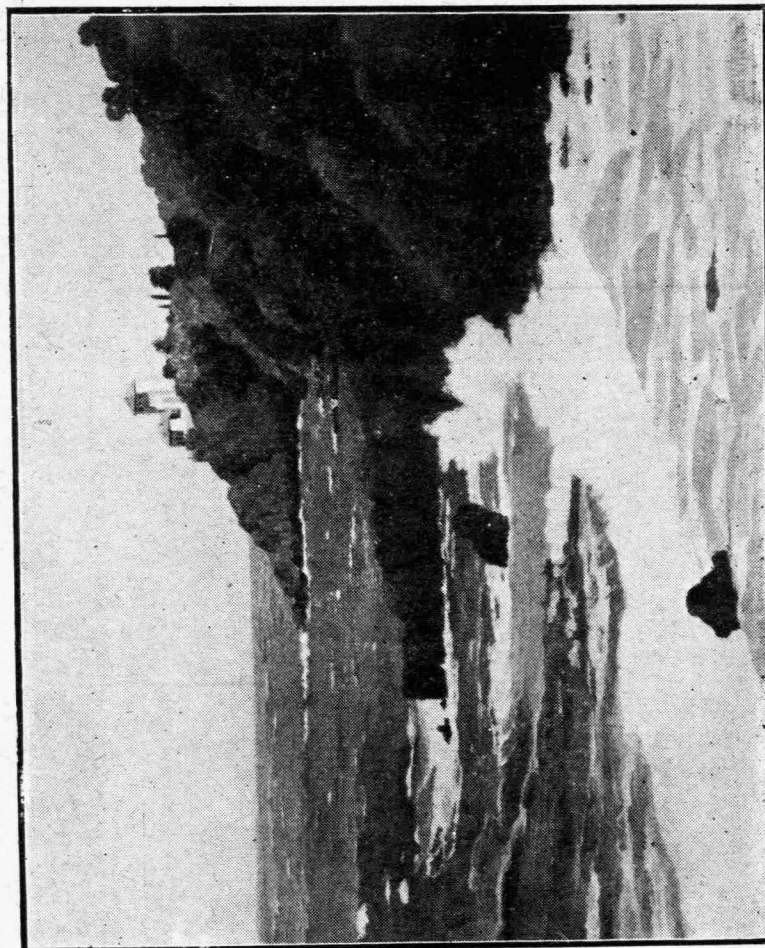
ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΟ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

Στὴ φίλη μου Ἀρχαίανασσαν ἐπάνω στίς ρυτίδες
 ἐπῆγεν ὁ μυριόχαρος καὶ κάθισεν ὁ Ἔρως.

Ἄ ἔρασταί!

Ποῦ δρέψατε τὸ δροσερὸ τῆς ἡβης τῆς λουλοῦδι
 - ἐκεῖνη νιά σάν ἦτανε, πρωτάρα, στόν καιρὸ τῆς -
 σάν ποιά φωτιά νά νοιώσατε, ἀλήθεια τί φωτιά!

Ε. Π. ΦΩΤΙΑΔΗΣ

Β. ΙΣΑΚΗΣΙΟΣ

ΜΥΛΟΠΟΤΑΜΟΣ

ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ

ΣΤΟΝ ΑΔ. ΚΑΤΑΜΑΛΗ

Μιά ατμόσφαιρα ζεστή, ηδονιστική για μυαλό ζαλισμένο. Πυκνοί καπνοί τσιγάρων και χνώτα με βαριά μυρουδιά κρασίλας. Άέρας πηχτός δυσκίνητος που δύσκολα τον αναπνέεις. Πολλές φωνές, οι πιότερες κάπως βραχνές, ξεχύνονται άλλες σε τόνο μοντέρνου τραγουδιού, άλλες σε μερακλιδικούς ανατολίτικους αμανέδες κι' άλλες σε τόνο σερπετό κλέφτικου τραγουδιού.

Ένας θεατρίνος που γυναικοφέρει φωνάζει κοκοτίστικα δείχνοντας την άκρη του σακκακιού του: Καλέ, που νάβρω μπενζίνα να το καθαρίσω; Κι' ή παρέα του γελά ανούσια. Ένα γέλιο πλατύ, παταγώδικο. Γελούν κι' άλλοι απ' όξω και του κλείνουν το μάτι. Αυτός κουνιέται και συνεχίζει.

Εκεί σε μιάν άκρη ο Διαμαντής τραβηγμένος κοιτάζει. Που; Δεν ξαίρει. Όλα και τίποτα. Μισοζαλισμένος ρουφά άχόρταγα την ήδονή της ταβέρνας. Την ήδονή που σαν μυστήριο αποκαλύφτηκε στα τυφλά μάτια του.

Μπορεί και νοιώθει τώρα αυτός καλά τον τραγουδιστή που λιγωμένος τσακίζει τη φωνή του, καταλαβαίνει τους πόθους των ανθρώπων που πίνουν, βλέπει γυμνή τη ψυχή τους, ξαίρει πια τι θα πει μεράκι. Βλέπει και τη δική του την ψυχή όπως τη θέλει, βλέπει τον κόσμο που τον περιβάλλει, τους ανθρώπους και τα πράγματα που τον συγκινούν και τους δίνει φανταστικά τις κατευθύνσεις που αυτός θέλει να ακολουθήσουν. Εκεί όμως που ή φαντασία του εκδηλώνει την πιο τρολλή ενεργητικότητα είναι γύρω από το πρόσωπο της Λέτας. Άς είναι ποιομένος το νοιώθει καλά πως ή Λέτα θα παντρευτεί κάποιον άλλον. Το ξαίρει πως σε λίγο, αν του είναι βολετό θα πρέπει να τη συγχαρεί για τους άρραβώνες της. Κι' όμως τώρα τη βλέπει όπως αυτός θέλει.

— Τέλεια λεύτερη, στην άγκαλιά του. Πως της λυγίζει τη μέση κι' όπως στο λύγισμα τα στήθια της φουσκώνουν, σκύβοντας αυτός τρυφά το μέλι των υγρών χειλιών της. Κι' έχει μια μερούλα τούση..., θαρεί πως αν τη σφίξει λιγάκι θα σπάσει.

Και τα μαλλιά της, καθώς το κεφάλι της είναι πίσω ριγμένο, του την κάνουν Σαλώμη μ' άγιους πόθους και λαχάρες που λαμαργα ζητά του Γιοχανάν το στόμα, «Θά το φιλήσω το στόμα σου, Γιοχανάν, θά το φιλήσω!» Και το φιλεί, το δαγκώνει, το σκίζει. Ζητεί σ' ένα ντιβάνι να την σπρώξει, αντιστέκεται, παλεύει μαζί της. Άπρόσεχτα την τραβά απ' όπου του τύχει. Της ξεσκίζει το φόρεμα και μισόγυμνη μένει στα χέρια του. Μα τι γλυκό που είναι το φιλή της τώρα που είναι αποκαμωμένη, κουρασμένη, Τι ήδονή αισθάνεται που το σώμα της δίχως νεύρα, παράλυτο μένει στα χέρια του. Και τα μάτια της κλειστά, 'κουρασμένα».

Η πόρτα άνοιξε για μιá στιγμή κι' οι συλλογισμοί του σταθήκαν. Πίνει ακόμη μιá γουλιá για να μη μείνει στο ποτήρι.

Μπήκαν μέσα μιá γρηά χλωμή με καμπουριασμένη ισχνή μύτη και μάτια στρογγυλά μαύρα. Άπ' τον άγκώνα βαστά ένα ξεραγκιανό γέρο με μαύρα γυαλιά, πλατυά μαύρη γραβάτα και ξουρισμένα μουστάκια. Ηοθαν στη γωνιά δίπλα του, ή γρηά στάθηκε πίσω στο γέρο κι' εκείνος χωρίς διατυπώσεις άρχισε να πασπατεύει με τα μακρουλά του δάχτυλα τις χορδές ενός μουσικού δογάνου με πολύ παράξενο σχήμα. Έπαιζε κάτι παληά, ξεχασμένα τραγούδια γεμάτα καύμους και πόθους λεπτούς, λές κι' ήθελε να αναστήσει τον πεθαμένο ρωμαντισμό του παληού καιρού. Έπαιζε πολύ ώρα χωρίς κανέναν να τον διακόψει. Το φάντασμα του παληού καιρού έξαυλωμένο έκανε σεβαστό τον αντιπρόσωπό του. Σαν τέλειωσε πιά, ή γρηά πήρε το λερωμένο καπέλο του και γύριζε στα τραπέζια.

Ο Διαμαντής δεν μπορεί τέλεια να καταλάβει γιατί τόσην ώρα προσέχει αυτούς τους δυό ανθρώπους. Δεν είναι δά τόσο παράξενοι, άσυνήθιστοι. Ίσως να του έκανε μεγάλη έντύπωση ή χλωμάδα και ή ντροπαλότη της γρηάς, ίσως να τον συγκίνησε το σουλουπι του γέρου. Πρόθυμα δίνει λίγα λιανά και φεύγει. Είναι άργά άλλωστε. Πρέπει να προφθάσει τη συγκοινωνία για να πάει στο δωμάτιό του. Χωρίς νάσαι πολύ ζαλισμένος κουνιέται λιγάκι παραπάνω.

Στο τραμ μέσα ο νους του πάλι στη Λέτα πήγε. Την είδε σ' ένα ώραϊο νυφικό κρεβάτι δίπλα στον άντρα της. Σκύλλιασε! Μα να που εκείνος φεύγει και τη θέση του την πέρνει αυτός...

Νοιώθει τη ζεστή της ανάσα να του χαιδεύει το πρόσωπο, νοιώθει τα στήθη της που άνεβοκατεβαίνουν ν' άκουμπούν άπάνω του και το κορμί της, όλο άπάνω του, το νοιώθει άλαφρού, πούπουλο.

Έφτασε στο τέρμα, πρέπει να κατέβει. Πέρνει το μικρό άνήφορο που θα τον βγάινει ίσια σπήτι του. Λίγο πιο μπροστά διακρίνει ένα που σκαμπανεβάζει σαν παληόβαρκα στη φουσκοθαλασσιά κι' άκούει την χοντρή φωνή του. Τραγουδάει άκρες μέσες διάφορα τραγούδια κι' ύστερα βλαστημάει. Τον άκούει που λέει πολλές χυδαίες βλαστήμιες και στο τέλος φωνάζει: Ζήτω ο Θεός, Ζήτωω!

Δεν άργησε να τον φθάσει, να τον προσπεράσει. Ήταν ένας γέρος άλκοολικός που καθόταν στο άπέναντι με το δικό του σπήτι. Δεν του μίλησε. Πήγαινε βουβός με τη σκέψη ήδονικά κροφωμένη σε κείνη.

Θά πρόφθαινε αυτός, θα φρόντιζε να μην καθυστερήσει κανένα χρόνο, θα τουδιναν το δίπλωμα κι' ύστερα θα την έπερνε. Θάχιζε μιá καλυβίτσα, θα.....»

Έφτασε. Έβαλε το κλειδί στην πόρτα κι' άνοιξε. Κλείνοντας άκουσε από το δρόμο κάτω μιá χοντρή βραχνή φωνή: Ζήτω ο Θεός, Ζήτωω...!

ΦΡΑΓΚ. ΛΕΒΕΝΤΗΣ

ΚΑΠΡΙΤΣΙΟ ΙΟΥΛΙΟΥ

ΣΤΗ ΦΙΛΗ ΤΖΕΝΙΑ Κ.

Τί νάπαθε ή καλοκαιρινή
 ήμέρα άπ' άκρη ώς άκρια
 κι' οί καταγάλανοι ούρανοι
 άνέλυσαν σε δάκρυα;

Άνύποπτα τό φώς εϋθύς
 χλωμό και χαΰνο έστάθη
 και δίχως νά τάντιληφθής
 έτσι έκαμε κι' έχάθη.

Πέρασε λές ή ριγηλή
 πνοή του φθινοπόρου
 σαν και τή θλίψη πάκλονθεϊ
 τάπαύδισμα του κόρου.

Όλα κονράστηκαν θαρεϊς
 με μιās κι' άποσυρθήκαν
 και σε ψυχή μου νάπορης
 κατάπληκτη σάφηκαν.

Ποιός τ'όλπιζε σε μιάν αυγή
 του όλάνθιστου Ιουλίου
 νάβρισκε νέφη να ταφή
 τό ξανθό φώς του ήλιου!

Κι' ενώ έγώ κλαίω με τή βροχή
 που πέφτει, στα μαλλιά μου,
 πλάϊ μου μεθά τό γιασεμί
 στο φώς τ'άσπρου του γάμου.

Και προς τό βράδι, ξαφνικό
 χαριότσιο, από τή γοίλλια
 να σε φιλά τό δυσμικό
 φώς του ήλιου, στα χείλια!

ΡΙΤΑ Ν. ΜΠΟΥΜΗ

ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΜΟΥ

Έσύριξαν στους στίχους μου κι' οί αύρες
 και τάπαλά θροΐσματα των κρίνων.
 Μα τά γοερά παράπονα των θρήνων
 και μες σε ποιά τραγούδια μου δεν τάβρες;
 Οί λέξεις, του λεπτού έαυτού μου άνάβρες,
 στροφές γίναν των μάταιων γητών
 κι' όλων των αναμνήσεων τον κόσμο εκείνον
 τον σέρνει ο στίχος, σαν λουρίδες μαύρες.
 Κι' ως κλαΐνε, για κάποιον πάντα πεθαμένο,
 τά πένθη, που έφορέσαν οί χαρές,
 γύρα άπ' τό μπράτσο, τό γλυπτά στημένο,
 μοιάζουν οί στίχοι, μέσα άπ' τις σειρές
 που τής ψυχής περνά ή φωτογραφία,
 καλλίγραμμα, κομπά νεκροταφεία.

Ο ΠΑΤΕΡΑΣ

Στή σάλα είναι ο πατέρας μοναχός,
 τό σπίτι όλάδειο, τάφος που τον κλείνει
 κι' είν' ή φωνή του νεκρικός άχος
 κι' ή επίμονή του σιωπή είναι χίλιοι θρήνοι.

Η όλάσπρη του, άπ' τά χρόνια, κεφαλή,
 στο μαύρο φόντο πώχει ή συλλογή του,
 μοιάζει, σαν κέρινη όψη, πιο πολν
 σαν τή μεταθανάτια προτομή του.

Έπιπλα, κάδρα, βάζα στη σειρά
 και μιá σκια θανάτου εκεί κρυμμένη
 φωτογραφίες των παιδιών του και ή κυρά
 σαν άγαλμα από θλίψη σκαλισμένη.

Και γν που ακόμα ως λάθος έπιζω
 τή μοναξιά; τή χάρη τή δεκάτη
 φοβάμαι να του σβύσω, μη φανω
 μπροστά του, σαν μιá πρόστυχος άπάτη.

ΝΙΚΟΣ Δ. ΠΑΠΠΑΣ

ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ Τ' ΑΗ-ΛΙΑ

Ὁ ἥλιος ἐβασίλευε, τὰ ὄργανα δυνάμωναν καὶ φούντωνε τὸ γλέντι. Τὸ πανηγύρι τ' Ἀη—Λιά!

Κάτω ἀπὸ τὸ θεόρατο ἔλατο καθόνταν οἱ ὄργανοπαῖχτες, κ' ἀπάνω στὴν πλατεῖα βουνοκορφὴ χορεύαν οἱ λεβέντες τοῦ χωριοῦ κ' οἱ χαμηλοβλεποῦσες οἱ κοπέλλες. Ταιγύρω, κυματίζαν κατακυλώντας στὶς πλαγιές, τὰ δόλοχουσα τὰ στάχνα, καὶ τὰ πελώρια μαῦρα ἔλατα, σφιχτὰ κ' δλόρθα, στεκόνταν ἀγέλαστοι φρουροί.

Ὁ βράχος κόβονταν σὰ μὲ μαχαίρι στὴ μιὰ πλευρᾷ τῆς πλατειᾶς βουνοκορφῆς, κ' ὁ γκρομός, μαῦρος κ' ἀμέτοχος, ἔχασκε κίτω—μιὰ νότα φοβέρις μέσα στὴ χαρά. Οἱ νεοὶ ποὺ χορεύανε ἀσκικα, προσέχανε νὰ μὴ φτάνη ποτὲ ἡ ζωντανὴ ἀλυσίδα, στὴν ἄκρη.

Οἱ γοητοῦλες, μαζεμένες σὲ πέτρες καὶ σὲ κουφάλες, παρακολουθοῦσαν μ' ἓνα μικρόιο χαμόγελο στὰ σουφρωμένα χεῖλια. Ποὺν καὶ ποὺν κυττάζονταν μεταξύ τους, καὶ στὰ μικρὰ τους τὰ ματάκια περνοῦσε μιὰ σπαδιά ἀτραστὴς πονηριάς. Καὶ τότε ἀλλάζαν χίλια χρώματα οἱ χαμηλοβλεποῦσες οἱ κοπέλλες, κ' οἱ νεοὶ οἱ λεβέντες, οἱ βουνήσιοι, κυττάζανε μὲ μῖτια ποὺ φλόγιζαν περισσότερο κ' ἀπὸ τοῦ ἥλιου τὶς στεγνὲς ἀχτίδες. Καὶ πῶς πολὺ κ' ἀπ' τῶν ὄργάνων τὸ θυμὸ, καὶ πῶς πολὺ κ' ἀπὸ τοῦ χοροῦ τὸ κυμάτισμα, χτυποῦσαν οἱ καρδιές καὶ κυματίζαν οἱ ἐλπίδες.

Ἡ Βιολέττα, ἡ μαυρομάτα ἡ γλωμῆ, πῶς χαμηλοβλεποῦσα ἀπ' ὅλες τὶς ἄλλες, χόρευε κ' αὐτὴ. Τώρα ἔφτασε ἡ σειρὰ της νὰ σύρη τὸ χορὸ. Ἔστρωσε μὲ τὸ παγωμένο της χερσὶ τὰ δόλοχουσα μαλλιά της, διόρθωσε τὸ φόρεμά της, —τὸ θαλασσὶ μεταξωτὸ μὲ τὰ πολλὰ τὰ λούκια, —καὶ δίχως νὰ σηκώσῃ τὰ μῖτια, ἄρχισε μ' ἀπαλὲς κινήσεις, σὰν κλωνιοῦ κυμάτισμα, νὰ σέρῃ τὸ χορὸ!. Ἀμέσως, ἡ κυρὰ Θανάσaina, ἡ γοητὴ ἡ μάννα της, σηκώθηκε ἀπ' τὴ γωνιά της, καὶ λύνοντας τοῦ μαντηλιοῦ τὸ κομποδέμα, πλησίασε μ' ἓνα χαμόγελο γεμῆτο περηφάνεια, τοὺς βιολιτζήδες, κ' ἔρριξε στό τραπέζακι τους μιὰ δραχμὴ.

Ἄμ' τί; τὸ κορίτσι της χορεύει, δὲ θὰ βάλῃ κόλλημα κ' αὐτὴ;

Κι' ἔπειτα κάθησε ξανά στὴ γωνιά της, κ' ἀνασαίνοντας βαριὰ καὶ νευρικά, ἄρχισε νὰ δίχνη γύρω της ματιὰς γεμῆτες προσδοκία...

Στὸ πανηγύρι τ' Ἀη—Λιά παντρεύονται οἱ κοπέλλες τοῦ χωριοῦ. Στὸ πανηγύρι τ' Ἀη—Λιά, ὁ νεὸς ποὺ ἀγαπᾷ καὶ δὲ μπορεῖ τὸν πόνο του νὰ πῆ, θὰ σηκωθῇ νὰ δώσῃ στοὺς βιολιτζήδες τὸ κόλλημα ὅταν σύρῃ τὸ χορὸ ἢ καλὴ του. Κι' αὐτὴ, δὲ θὰ τοῦ δίξῃ οὔτε μιὰ ματιὰ, μὰ ἢ καρδιά της θὰ χτυπήσῃ δυνατὰ, καὶ θὰ ξέσῃ πὼς τοῦ χρόνου στὸ πανηγύρι τ' Ἀη—Λιά, θὰ εἶναι νιόπαντρη καμαρωτὴ καὶ ζηλεμένη.

Καὶ νᾶ, σηκώθηκαν σὲ λίγο, ὁ κίρ—Ἀναστάσης, ὁ θεὸς τῆς Βιολέττας, κ' ἡ γοητὴ ἡ Κατίγκω ἢ κουμπάρα τους, κ' ὁ νιοῦτσιος ὁ Χρηστός—τ' ἀμούστακο παιδαρέλι ποὺ κρυφοκίτταζε πάντα τὴ Βιολέττα.—Μὰ τί μ' αὐτό;—Φιλότιμο βέβαια οἱ ἀνθρώποι νὰ τιμῆσουν τὴν κοπέλλα—μὰ δὲν πρόκειται γι' αὐτοὺς.—Ὡς κ' ἡ Βασίλω ἢ φιλενάδα τῆς Βιολέττας βγήκε ἀπ' τὸ χορὸ καὶ κάτι ἔρριξε — μὰ τί μ' αὐτό;

Τὸ πρόσωπο τῆς κυρὰς Θανάσainas ζάρωσε καὶ γλώμαζε, κ' ἡ Βιολέττα χόρευε σὰν αὐτόματο—τὰ μῖτια δὲν τὰ σήκωνε—ἄ, αὐτὸ ποτέ!—μὰ τᾶβλεπε ὅλα γύρω της, καὶ τὸ θεῖο, καὶ τὴν κουμπάρα, καὶ τ' ἀμούστακο παιδαρέλι—μὰ ἓναν μονάχα δὲν ἔβλεπε νὰ σπῆ τὴν ἀλυσίδα τοῦ χοροῦ—ἓναν μονάχα, κ' ἡ καρδιά της ἔαγιζε, καὶ τῆς φαινόταν πὼς γυρίζαν ὅλα, τὰ δέντρα, καὶ τὰ στάχνα τὰ χουσᾶ, τὰ γαλανὰ βουνά, κ' οἱ ματωμένες τοῦ ἥλιου οἱ ἀχτίδες.

Σταμάτησε, μὰ δὲν ἔφυγε ἀπὸ τὸ χορὸ. Τώρα πῆρε τὴ θέσι της ἡ Βασίλω, ἡ φιλενάδα της, ἡ ὁδομάγουλη χουσομαλλοῦσα. Ἀμέσως, κάποιος βγήκε ἀπὸ τὴ γραμμὴ. Τότε σήκωσε τὰ μῖτια ἡ Βιολέττα.

Σειῶντας καὶ λυγῶντας, μὲ τὸ καπέλλο στραβὰ στ' αὐτὴ, καὶ τὴ σγουρὴ τὴ φούντα ὀριζομένη στὸ μέτωπο, προχωροῦσε ὁ Κωνσταντῆς ὁ νεὸς, κρατώντας ἐπιδειχτικὰ ἓνα ἑκατοστάριο. Κι' ἡ Βασίλω δὲ σήκωσε τὰ μῖτια, μὰ στὰ δόλοχουσα μάγουλά της, ζωγραφίζονταν ὀλ' ἢ χαρὰ τοῦ θριάμβου. Σηκώθηκε κ' ἡ μάννα της, κ' ἔδωσε κ' κ' αὐτὴ τὴ δραχμὴ της, κ' ἄλλοι θεοὶ, ξαδέλφια, ξαδελφίδες, στριμόχονταν ποῖος νὰ πρωτοδώσῃ κάτι κ' ἀλλάζανε χαρούμενες κρυφοματιές, καὶ ψιθυρίζανε.

—«Καλορίζα».

Κι' ὅταν πῆγε νὰ σταματήσῃ ὁ χορὸς, ξαναβγήκε ὁ Κωνσταντῆς ἀπ' τὴ γραμμὴ, κρατώντας ψηλὰ αὐτὴ τὴ φορὰ, ἓνα πεντασοῦαριο.

Τότε ἔγινε κάτι ἀναπάντεχο. Ἡ Βιολέττα, ἡ μαυρομάτα ἡ γλωμῆ, σωριάστηκε χέμω. Γέλασαν ὅλοι—γλύστησε ἡ κοπέλλα στὸ χορτάρι κ' ἔπεσε—ἔ, δὲν πειράζει, καὶ τοῦ χρόνου!

Γέλασε κ' αὐτὴ, κ' ἀκουμπώντας βαριὰ στὴ γοητὴ τὴ μάννα της ποῦτρεξε νὰ τὴ σηκώσῃ, τραβήχτηκε πίσω, πίσω ἀπὸ τὶς γοητές, στὴν ἄκρη τῆς πλατειᾶς,

«Τὸ νοῦ σου, μὴ δεξιλευτοῦμε!» τῆς ψιθύρισε ἡ κυρὰ Θανάσaina.

—«Ἄχ, θεοῦλη μου», ἀκούστηκε κοντὰ τὸ βαρυναστέναγμα τῆς Κατίγκω τῆς κουμπάρας, —«κυρὰ Θανάσaina μου, πέρσι τέτοιον καιρὸ, γιὰ τὴ Βιολέττα κολλοῦσε τὰ πεντασοῦαρια ὁ παλληκαρῶς ὁ Κωνσταντῆς».

Σὰ νὰ τὴ δάγκωνε φεῖδι, σήκωσε ἡ κοπέλλα τὸ κεφάλι.

—«Καὶ τί μ' αὐτό;—Τὶ θέλεις νὰ πῆσκουμπάρα;» ρώτησε ξαναμμένη.

—«Τίποτες, παιδάτσι μου, μὰ ξέρεις, τᾶματα πού νὰ στά λέω! Μόλις γλυτώση τὸ γλέντι, πάει καὶ παίρνει βιδὸς τὰ ρέστα πίσω. Τι, θαρεῖς πὼς θ' ἀφήση στους βιολιτζήδες τὸ πεντακοσάρικο; Κανένα ταλλαράκι...» Ἔτσι ἔκανε καὶ πέρα καὶ τὸν βρίζανε. Μμ... ἄς μὴ καμαρώνῃ ἡ Βασίλω...»

—«Σῶπα!» μουρμούρισε ἡ κυρὰ —Θανάσινα γνέφοντας στὴν κουμπάρα της.

Εἶχε τελειώσει ὁ χορὸς, κι' ὁ Κωνσταντῆς ἐρχόνταν νὰ χαιρετίσῃ τὴν κουμπάρα του—τὴ μάνα τῆς Βιολέττας.

Ἐρχόνταν! Εἶχε τὴν ξετσιπωσιά!...

«Καλημέρα κουμπάρα!» φώναζε ἀπὸ μακρὰ.

«Καλημέρα!» σιγομουρμούρισε ἡ μάνα μὲ σουφρωμένα χεῖλια.

Κατέβασε ὁ Κωνσταντῆς τὰ μάτια καὶ στάθηκε σὰ σαστισμένος λὲς κι' ἄρχιζε τώρα μόλις νὰ καταλαβαίνει τὴ θέση του.

Μὰ πρὶν προφθάσῃ νὰ σκεφτῆ τίποτ' ἄλλο, ἡ Βιολέττα πού καθόνταν μαζεμμένη, πετάχτηκε ἀπότομα, κι' ὀρθώνοντας ὅσο μποροῦσε τὸ λυγρὸ της τὸ κορμί:

«Πάω νὰ ξαναχορέψω. μητέρα!» εἶπε ἀποφασιστικὰ καὶ προχώρησε τρέχοντας σχεδόν.

Κούνησε ἡ μητέρα της τὸ κεφάλι καὶ μουρμούρισε.

«Κακόμοιρη!».

Κι' ἡ κυρὰ—Κατίγκω ἀναστέναξε βαριά.

Ὁ Κωνσταντῆς ὅμως ἔτρεξε ἀπὸ πίσω ἀπὸ τὴ Βιολέττα.

«Δὲ μᾶς καταδέξου;» τῆς εἶπε χωρατεύοντας. «Τὶ τρέχεις καὶ δὲ μᾶς ριχνεῖς μὰ ματιά;».

Σταμάτησε ἡ Βιολέττα μὰ στιγμῇ, τὸν κύτταξε κατάματα, καὶ μὲ φωνὴ κομμένη:

«Ἄς τα αὐτά, Κωνσταντῆ!» τοῦ εἶπε. «Ὡστε πάει, τίποτα πιά δὲν εἶμαι ἐγὼ γιὰ σένα;»

Σήκωσε αὐτὸς τοὺς ὄμους κι' εἶπε λίγο νευριασμένος:

«Μὴν εἶσαι κουτῆ, Βιολέττα, τὸ ξέρεις πὼς σ' ἀγαπῶ κι' ἐσένα».

«Κι' ἐμένα;» ῥώτησε αὐτῆ, καὶ τὰ μάτια της ἔγιναν μαῦρα, μαῦρα σὰν τὴν ἄβυσσο, μαῦρα σὰν τὸ θάνατο. «Πέρασι τέτοιον καιρὸ ἀγαποῦσε μονάχα ἐμένα. Αὐτὸ μοῦλεγε στοὺς βουνὸ τὴν ὥρα ποῦβουσα τὰ γίδια, αὐτὸ μοῦλεγε τὸ βράδυ στὴ βρύση, αὐτὸ μοῦλεγε κι' ἐκεῖνη τὴ φορὰ.... ἐκεῖνη τὴ φορὰ πού μὲκρυψες στὰ στάχυα...»

«Σ' ἀγαποῦσα!» ἔκανε αὐτὸς ἀδιάφορα, «μὰ οἱ δικαί μου δὲ σὲ θέλουν. Κι' ἐγὼ νομίζεις πὼς δὲν λυπᾶμαι γι' αὐτὸ πού γίνηκε;—Μὰ φταίσαμε κι' οἱ δύο. Πάρ' το ἀπόφαση, ἐσὺ εἶσαι γενναῖο κορίτσι, ἔχεις καὶ περηφάνεια. Αὔριο θ' ἀρραβωνιαστῶ μὲ τὴ Βασίλω».

Τὸ εἶπε αὐτὸ γρήγορα, κυττάζοντάς τὴν λοξά, σὰ νᾶθελε νὰ ξαλαφρώσῃ ἀπὸ ἓνα μεγάλο βίαιος.

Ἡ Βιολέττα φάνηκε νὰ μὴν ἄκουσε τὰ τελευταῖα του λόγια. Προχώρησε καὶ μπῆκε πρῶτη στὸ χορὸ. Αὐτὸς, σὰ λίγο μετανιωμένος, θέλησε κάπως νὰ τὴν καλοπιάσῃ. Πῆγε κι' ἔρριξε ἓνα τάλληρο στους βιολιτζήδες, καὶ μπῆκε δεύτερος στὸ χορὸ. Ἐβγαλε τὸ μαντῆλι του, καὶ δίνοντάς το στὴ Βιολέττα, τῆς ψιθύρισε χαμογελῶντας:

—«Σὲ θέλω τώρα».

Δίχως νὰ τοῦ ὀίξῃ μὰ ματιά, πῆρε ἡ Βιολέττα τὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ μαντηλιοῦ. Ἄρχισε νὰ χορεύῃ. Κρατοῦσε τὸ κεφάλι της ψηλά, τὰ μαῦρα της τὰ μάτια δὲν τὰ χαμήλωνε τώρα ὅπως τὴ πρῶτη φορὰ, μὰ τᾶχε στυλωμένα κάπου μακρὰ, στ' ἄπειρο.

Ἐσερνε τὸ χορὸ ἄκρη—ἄκρη, στὸ χεῖλος τοῦ γκρεμοῦ.

Κάποιος φώναξε:

—«Τὸ νοῦ σας, μὴ πᾶτε ἄκρη—ἄκρη!».

Σὰ νὰ μὴν τὸν ἄκουσε ἡ Βιολέττα, τέλειωσε τὸν πρῶτο γῦρο.

Στὸ δεύτερο, βρέθηκε πάλι στὸ χεῖλος τοῦ γκρεμοῦ.

—«Μὴ πᾶς ἄκρη!» τῆς εἶπε τώρα ὁ Κωνσταντῆς.

Ἡ Βιολέττα ἔκανε βόλτες, βόλτες, γρήγορα, λυγῶντας σὰν καλάμι τὸ βεργολυγρὸ κορμί. Ὅλοι τὴν κυττάζαν μὲ θαυμασμὸ τὴν νεῖα τὴν ἄφοβη, πού ἴδια νεράϊδα φαινόταν νὰ παίξῃ μὲ τὸν κίνδυνο, νὰ πετᾷ πάνω ἀπ' τὸ γρασίδι.

Κι' ἄξαφνα, ὁ Κωνσταντῆς πού κρατοῦσε μὲ δύναμι τὸ μαντῆλι, ἔνοιωσε τὸ βάρος τῆς Βιολέττας νὰ χάνεται.

Ἐνα βῆμα στὸ χάος—μὰ φωνὴ ἀκούστηκε ἀπ' ὅλα τὰ στήθια—κι' ὁ Κωνσταντῆς πού ἔσκυψε μ' ἀνατριχίλα πάνω ἀπὸ τὸν γκρεμὸ, δὲ μπόρεσε νὰ ξεχωρίσῃ οὔτ' ἓνα σημαδάκι θαλασσὶ κάτω στ' ὀλόμαυρα τὰ βράχια.

ΙΩΑΝΝΑ Γ. ΜΠΟΥΚΟΥΒΑΛΑ

ΛΟΡΕΝΤΖΟΣ ΜΑΒΙΛΗΣ

DIE STUNDE NAHT

*Σιμώνει ἡ ὄρα νόμος πιά νὰ χωριστοῦμε, τρέμει
δειλὰ στὰ στήθια μου ἡ καρδιά. Θωρῶ σε ὡς μεθυσμένος,
στὰ μάγια τῶν γαλάζιων σου βλεμμάτων βυθισμένος,
τ' ὀλόσογγο κεφάλι σου, ξεχνιέμαι νὰ κυττάζω.*

(Ἀπ' τὰ Γερμανικά)

B. ΛΑΟΥΡΔΑΣ

ΝΕΟΙ ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΙ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΕΒΑΝΤΑΣ

Ο ύποφαινομένος θεωρεί τον έαυτό του εξαιρετικά εύτυχη, γιατί ήταν ο πρώτος, που διεπίστωσε τὸ διηγηματικό ταλέντο του συγγραφέως τού «Ίσιου Δρόμου», στὰ 1923, στὸ περιοδικό «Κριτική», ὅταν θορυβοῦσαν εἰ νεαροὶ γρατέδες τῆς διηγηματογραφίας. Ένας μικρὸς τόμος τότε τοῦ κ. Λεβάντα εἶχε περάσει ἀπαρατήρητος. Καὶ πέρασεν γιατί ὁ συγγραφέυς τὸν ἦταν εἰλικρινής, φυσικὸς καὶ αὐθόρμητος στὸ λεκτικὸ του καὶ δὲν πάλευε, δὲν σφιγγόταν γιὰ νὰ κἀνὴ φράσι! Τότε ἦταν τῆς μόδας ἡ ἐπιτηδευμένη φράσι. Ἦθελαν νὰ γίνονιν μετὸ στανιό, Φλωμπέρ οἱ ἄνθρωποι! Ἀπὸ τότε ὅμως ὁ κ. Λ. ἔδειξε ὅτι εἶχε κοινωνικὴν παρατήρησιν καὶ τὸ γράψιμό του παλμό.

Σήμερα μπορῶ νὰ εἰπῶ, ὅτι ἔχει φθάσῃ σὲ κάποια ὀριμότητα. Τὸ τελευταῖο βιβλίο του μοῦ ἐνισχύει τὴν πεποίθησιν αὐτὴ καὶ με κάνει νὰ ἐκτιμῶσ τὴ συστηματικὴ προσπάθειά του κ. Λ. νὰ συλλάβῃ γενικωτέρους καὶ πλέον πολυπροσωποτέρους πίνακας ζωῆς.

Ὁ κ. Λ. βλέπει τὴ σημερινὴ κοινωνικὴν ἀθλιότητα. Δὲν δημοκοπεῖ ὅμως πάνω σ' αὐτὴν, ἀλλὰ σύρει, μ' ἕνα σταθερὸ χέρι τὶς ἀδρές πινελιές του καὶ ἀφίνει τὸν ἀναγνώστη νὰ βγάλῃ μόνος του συμπεράσματα. Ἴδου ὁ εἰλικρινέστερος τρόπος σὲ μιὰ δημιουργικὴ ἐργασία. Ὁ κ. Λ. εἶναι ἀπληλαγμένος ἀπὸ κάθε ἐπιτήδευσι στὸ γράψιμό του, δὲν φθάνει ὅμως στὸ ἄλλο ἄκρον, στὴν ξηρότητα. Ἡ λιτότης του καμμιά φορὰ ἦταν περισσότερο ὑποβλητικὴ, ἀπ' ὅτι θὰ ἦτο μιὰ περιγραφή, μετὸν πλέον ζωγραφικόν, φραστικόν πλοῦτον. Δίνει εἰκόνας ζωῆς, σπαρταρικὰ στιγμιότυπα, μ' ἕναν τρόπο δημοσιογραφικόν ἴσως, χωρὶς νὰ ξεφεύγῃ ὅμως ἀπὸ τὸ δικό του, τὸ καθαρὰ δικό του ὕφος. Καὶ σήμερα τὸ νὰ ἔχῃ προσοτικὸ ὕφος ἕνας συγγραφέυς καὶ μάλιστα νέος, ἂ, σὰς βεβαίω, ὅτι δὲν εἶναι τόσο ἐύκολο.

Ἀπὸ τὰ διηγήματα τῆς τελευταίας συλλογῆς τοῦ κ. Λ. ξεχωρίζω τὴν «Γυναίκα πὺ δὲν εἶχε στὸν ἦλο μοῖρα» καὶ τὸ «Ράμπουλο». Αὐτὰ τὰ δύο μόνον θὰ μποροῦσαν νὰ ἀποδείξουν τὸ ἀναμφισβήτητο διηγηματικὸ ταλέντο τοῦ κ. Λ. τὸ ὅποιο πολὺ σίγνομα, θὰ μᾶς δώσῃ καὶ τὸ κοινωνικὸ ρομάντζο, ἀπληλαγμένον ἀπὸ τὸν φόρτο τῆς δημοκοπίας.

ΑΔ. Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ

Σ. ΧΟΝΔΡΟΠΟΥΛΟΥ:

"ΚΟΥΡΑΣΜΕΝΟΙ ΠΟΥ ΒΑΔΙΖΟΥΝ.

Ἐκεῖνο πὺ κάνει πολλές φορές τὴν προσωπικότητα ἑνὸς πνευματικοῦ δημιουργήματος νὰ ἐξαφανίζεται καὶ νὰ μακραίνει ἀπ' τὴν ἀλήθῃ καὶ καθάρια ἰδέα τῆς τέχνης εἶναι ἡ ἀφροντισιὰ μετὸν ὅποια ἕνας συγγραφέας παρουσιάζει ἕνα του ἔργο. Μετὸν ἔννοια τῆς ἀφροντισιᾶς θέλω νὰ πῶ τοῦτο, πὺς ἡ ἀμέλεια στὴν τεχνικὴ διατύπωση ἑνὸς ἔργου ἔχει γιὰ ἀναγκαῖο ἐπόμενο νὰ τὸ παροῦσιάζει ἀβαθὸ καὶ μετὸν ρηχὴ καὶ ξεραμένη ψυχολογία. Μπορεῖ νὰ μὴ διακρίνομε τὰ θέματα σὲ ἄρτια καὶ παρακατινά, μὰ ἀπ' τὴ δημιουργικὴ δύναμη τοῦ καλλιτέχνη θὰ δικαιώσομε κάτι κρυμμένους πόθους, μερικὲς δισταχτικὲς ἐπιθυμίες ἢ ἀμφιβολίες πὺ φανερόνουνται διαβάζοντας κάτι πὺ ἔχει τὴν ἀξίωση νὰ ἀπασχολῆσῃ σκέψεις πὺ ἐβλαβικὰ ἀναφέρονται στὴν ἰδέα τῆς τέχνης καὶ τῆς ἀληθινῆς πνευματικῆς δημιουργίας. Ἐπειτα δὲν εἶν' ἀρκετὸ ἕνας μελετητῆς τύπων ἢ γεγονότων, ἕνας διηγηματογράφος νὰ μᾶς δείξει μετὸν

ἀλλὴ διάθεση, πὺς θέλει νὰ μᾶς τραβήξῃ τὴν προσοχὴ καὶ νὰ μᾶς συγκινήσει γύρω ἀπὸ ὀρισμένα γεγονότα, ἀλλὰ πρέπει πρώτα νὰ μᾶς δείξει, ὅτι αὐτὸς ἀλλὰ, ἀνεπιτήδευτα καὶ χωρὶς δυσκολία, συγκινήθηκε ἀπ' τοὺς ἥρωές του, μπῆκε μέσα στὰ γεγονότα του τὰ ἔκανε δικὰ του, τὰ ἀφομοίωσε μετὸν ψυχὴ του, τοὺς ἔδωσε τοὺς παλμούς καὶ τοὺς πόθους τῆς καρδιάς του, ὅτι τέλος πάθιασε ἀπ' τὰ πάθη τῶν καὶ πόνεσε μετὸν πόνους τῶν, καὶ ἔτσι μόνον θὰ ἀπομακρύνει ἀπ' τὸν ἀναγνώστη τὴν ἀπιστιὰ καὶ ἔνοχλητικὴ ἰδέα, ὅτι ὁ συγγραφέας γι' αὐτὰ πὺ μᾶς παρουσιάζει δὲν αἰσθάνθηκε παρὰ μιὰ κάποια ἀλλὴ φιλόλογικὴ συμπάθεια.

Ὁ κ. Χονδρόπουλος μετὸν «Κουρασμένους πὺ βαδίζουν» δὲν κατορθώνει παρὰ μερικὰ νὰ μᾶς ξεδιαλύνει ἀρτές τὶς ἀμφιβολίες. Τὰ πρόσωπα καὶ τοὺς ἥρωες πὺ τὸν ἀπασχόλησαν, δὲν προσπάθησε νὰ μᾶς τοὺς παρουσιάζει μετὸν κάποια μεγαλύτερη ὄντοτητα, πὺ ξεκαθαρισμένα μετὸν περισσότερη ἐνάργεια. Ἀκόμα καὶ ἡ φράσι του ἄρρωγῃ καὶ σὲ πολλές μεριές καὶ λιγάκι ἐπιτόλεια.

Οἱ τάξεις καὶ οἱ τύποι τῶν προλεταρίων εἶναι ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων προσπαθεῖ λιγάκι χρονολογικὰ νὰ ἀποδώσει τὰ συγκεχυμένα καὶ μοιρολατρικὰ αἰσιματά, τοὺς κρύφους πόθους τοῦ βασανισμένου, τοῦ χωρὶς προσωπικότητα «λαϊκοῦ τύπου», τοὺς ὁποίους δὲν προσπαθεῖ νὰ κορέσει παρὰ μετὸν χυδαῖες ἐκδηλώσεις [κλεψιά, ἀπάτη, δολοφονία].

«Στὴν παλαιστρα» — «Ἰστερα ἀπ' τὸν πατέρα».

Τὴν ἀγανάχτη τοῦ προλεταρίου γιὰ τὸ βάνουσο ἀφέντη, τὸν κεφαλαιοῦχο, ὁ ὅποιος μετὸν σκληρότητά του δημιουργεῖ στὸν προλεταρίο παραστρατημένες ἰδέες γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν ἰσότητα.

«Γιὰ τοῖον μετὸν πέρασε ὁ παλιάνθρωπος... τοῦ διαόλου τὸ στοκοφίσι νὰ φωνάζει ἐμετὸν γύφτο... τεμπέλη... Κάλια' χω νὰ σγούσω σὰ σκύλος παρὰ νὰ δουλεύω τὴ μούρη του... Ἄς με βόθαγε λοιπὸν ἡ τύχη, τὸ λαχεῖο καὶ μοτῆρες καὶ φάσκελα στὰ μάθια τοῦ μασκαρᾶ». (Τὸ τυχερὸ σελ. 77).

Εἶπαμε ὅμως πὺς δὲν εἶναι ἀρκετὸ νὰ δείχνεις πὺς ἔχεις διάθεση νὰ συγκινήσεις, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ κατορθώνεις καὶ ἀκόμα πὺς δὲν ἀποζητᾶς νὰ δημιουργήσεις πρὸς μείρη καὶ στιγμιαία συγκίνησι, ἀλλὰ πνευματικὴ πληρωσι καὶ ξάνουγμα σὲ πλατιοῦς ὀρίζοντες στοχασμοῦ. Αὐτὸ τὸ ἐλπίζομε καὶ τὸ περιμένουμε ἀπ' τὸν κ. Χονδρόπουλο στὴ μελλοντικὴ του ἐξέλιξι.

ΑΝΔΡ. ΔΟΥΡΟΣ

ΔΗΜ. Γ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ

Τὸν περασμένο μῆνα γιορτάστηκαν ἀπὸ τὸν «Παρνασσό» τὰ ὄγδοντάχρονα τοῦ Δημ. Καμπούρογλου, ἑνὸς πνευματικοῦ ἐργάτη τῆς σύγχρονης Ἑλλάδας. Ὁ Δ. Καμπούρογλου ἔχει προσφέρει στὴν Ἑλληνικὴ ἐπιστῆμη πολὺτιμες ὑπηρεσίες καὶ ἡ πνευματικὴ του ἐργασία στέκεται θεμέλιο καὶ βάση κάθε μελλούμενης ἐργασίας πάνω στὴν ἱστορία καὶ τὴ ζωὴ τῆς παλῆς Ἀθῆνας ἀπὸ τὴ Βυζαντινὴ δηλαδὴ ἐποχὴ μετὸν τὴν Ἐπανάστασι. Τὸ ἔργο του ὅμως ὅσο καὶ ἂν φαίνεται ὅτι περιορίζεται στὰ χρονικὰ καὶ τοπικὰ σὺτά ὄρια, ἔχει πολὺ πλατιότερη σημασία. Γιατὶ παρουσιάζει σὲ μιὰ ἐποχὴ πὺ ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη στὴν Ἑλλάδα κυριαρχοῦσε ἡ ἰδέα τῆς λαρείας τῶν ἀρχαίων ἔχοντας παραμερίσει τὴν ἔρευνα καὶ τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ κάθε ἄλλη περίοδο τῆς ἱστορίας τῆς, ἀφοῦ κάθε ἄλλη ἐποχὴ νομιζόταν βάρβαρη καὶ ἀνάξια νὰ βγάλει τὴν προσοχὴ μᾶς ἀπὸ τὸ θαυμασιὸ τῆς ἀρχαιότητας. Ὁ Καμπούρογλου λοιπὸν ἀνήκει στους φωτισμένους ἐκείνους ἐπιστήμονες καὶ πνευματικούς ἀνθρώπους πὺ κατορθώσαν μετὸν ἔργο τους νὰ συνεφέρουν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν ἀποκλειστικὴ καὶ παθητικὴ ἐκείνη προσήλωσι στὴν ἀρχαιότητα καὶ νὰ στρέψουν «τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μᾶς» πρὸς τὴν κατοπινὴ καὶ σύγχρονη Ἑλληνικὴ ζωὴ, πὺ ὅσο καὶ ἂν δὲν ἔχει παρουσιάζει πνευματικούς καρπούς σὰν ἐκείνους τῶν ἀρχαίων, ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι λιγώτερο ἀπ' αὐτὴ ἐνδιαφέρουσα ἀφοῦ εἶναι ἡ φυσικὴ καὶ πραγματικὴ ἐξέλιξι

της. Στους εργάτες αυτούς που ανάμεσά τους έχει σημαντική θέση ο Δ. Καμπούρογλου, ανήκουν οι πρώτοι Βυζαντινολόγοι—που δεν ήταν Έλληνες αλλά ξένοι— και οι ιδρυτές της επιστημονικής έρευνας της νέας ελληνικής ζωής.

Έπειτα το έργο του Καμπούρογλου είναι η πρώτη και σημαντικότερη θετική εργασία πάνω στην ιστορία και τη ζωή της παλιάς Αθήνας—όπως ονόμασε την Αθήνα της εποχής της τουρκοκρατίας μαζί με τη βυζαντινή και μεσαιωνική γενικά κληρονομιά της. Στο «Διάλογο κοντά στη Μαρμαρόπετρα» με το μικρό μαθητή που ο δάσκαλος τούχε μάθει ότι τα παλιά μνημεία είναι «βαρβάρων χρόνων τριβάρβαρα ιδρύματα», φαίνεται όλη η αγάπη του έρευνητή για την παλιά εποχή, που την έρευνα και το ενδιαφέρο γι' αυτή οι μορφωμένοι του καιρού του τὰ νόμιζαν «ψύλλους στ' άχρεα».

Στα έργα του δὲ βρίσκει κανείς το ξερό εκείνο επιστημονικό ύφος με την ψυχρή έκθεση τῶν γεγονότων· αλλά με τη λογοτεχνική του διήγηση σ' αφήνει να νιώσεις τὸν ἄνθρωπο που έζησε και συγκινήθηκε μ' εκείνα που σου παρουσιάζει. Πάνω από κάθε μνημείο ή γεγονός για το οποίο έχει να μάς πει κάτι ή ιστορία ή η παράδοση, ο Καμπούρογλου έσχυρε με ἀληθινὸ ἔνδιαφέρον και αγάπη και μάς ξαναζωντανέβει όλα τὰ συναισθήματα που δοκίμασαν οι ἄνθρωποι που έζησαν μαζί του· γι' αυτό και το έργο του, ἔχτος από την προσφορά του στην ιστορία, έχει και σημαντικό λαογραφικό ἔνδιαφέρον.

Με πνεῦμα και βαθύτητα καλλιέργησε ἕνα εἶδος λεπτῶν σατυρικῶν στοιχείων, τὰ «θρῦψαλλά» του. Μέσα στις σκέψεις αυτές και μάλιστα τις πρώτες, υπάρχουν πολλές που στο χιούμορ και την παρατηρητικότητα μπορούν να συγκριθοῦν με τὰ λαϊκά γωνικά και τις παροιμίες.

Όσο για το καθαρό λογοτεχνικό του έργο, νομίζουμε πὸς δεν μπορεί να ισοζυγιασθῆ με το επιστημονικό του. Τὰ έργα του, σχεδὸν ὅλα παρμένα μέσα από τὰ πλαίσια τῶν ιστορικῶν ερευνῶν του, μένουν ὡς ἀναπαραστάσεις—πιστότατες ἴσως—ὅμως ὄχι δημιουργικές της ζωῆς της παλιάς εποχῆς. Είναι καρπὸι τῆς δουλειᾶς ἐνὸς σοφοῦ και στοργικὸυ έρευνητή, αλλά δεν είναι ἔργα τοῦ ποιητή, που έχει δουλεμένες στην ψυχή του και ιστορικές μορφές, και τις παρουσιάζει φωτισμένες με ὀλότελα δικό του φῶς.

Ἡ επιστημονική του ὁμῶς εργασία με τη χαρακτηριστική της λογοτεχνική μορφή είναι πολύτιμη προσφορά για την έρευνα της «παλιάς» εποχῆς.

ΓΙΑΝ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΓΝΩΣΗ, ΠΙΣΤΗ, ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Μ' ἄφτα τὰ ὁμορφα λόγια ὁ κ. Γλυνὸς χαρακτήρισε τὸν Ψυχάρη. Κι' εἶν' ἀλήθεια. Ἄν προσέξουμε στη μέθοδο με την ὁποῖαν ἐνεργοῦσε θὰ δοῦμε την τέλεια επιστημονική του κατάρτιση, ἂν πάλι στὸν ἀδιάπτωτο βαθμὸ ὀξύτητας που βρισκόταν στην ἐνέργειά του, θὰ δοῦμε τὸν ἄνθρωπο τῆς ἀκλόνητης πίστεως. Σαράντα χρόνια με την ἴδια πάντα θέρμη πολεμοῦσε και ἀμύνταν για την ἰδέα. Και δεν «ταλαπατοῦσε—ὅπως θέλει να τοῦ ἀποδώσει ἕνας παλιός του φίλος και ἔχθρός του τώρα—τὰ μεγάλα προβλήματα για χάρη τῶν λεπτομερικῶν ζητημάτων». Ἄπλουστατα ἐνδιαφερόταν ἔξ ἴσου για κάθε τι μικρὸ για μεγάλο, που θὰε σχέση με το δημοτικισμό. Χτυποῦν πολλοὶ τὸν Ψυχάρη για τις ἀκρότητές του, μὰ ποιοι τάχα; Ὅσοι νόμισαν πὸς ἅμα μταινουμε στην Ἀκαδημία πρέπει να μιλοῦμε καθαρέβουσα και ὅσοι δέχτηκαν, πὸς μπορούμε πόνοντας τη δημοτική και την καθαρέβουσα να βγάλουμε ἀπ' ἄφτες μὰ μέση γλώσσα. (Βλέπε κ. Ἀργυροπούλου, Παπαδήμα κλπ.). Ἄφτοι εἶναι πὸς δεν παραδέχονται ή παραδέχονται, αλλά «μετ' ἐπιφυλάξεων», πάντοτε τὸν Ψυχάρη. Εἰπώθηκε τόσες φορές πὸς ὁ δημοτικισμὸς ἦταν ἐπανάσταση· μὰ πάντα ὁ συμβιβασμὸς την ἐκφυλίζει την ἐπανάσταση. Πὸς λοιπὸν μπορούσε ὁ μεγάλος δάσκαλος να δεχθῆ συμβιβασμοὺς και πὸς να μὴ χτυπήσει μ' ὄλη την τραχύ-

τητα τοῦ ἐπαναστάτη ὅλους ἐκείνους που δὲν τὸν ἀκολούθησαν ή ἐκείνους που πρόδωσαν το δημοτικισμό; Δείλιαζαν τότε οι ἄλλοι να δοῦν πρὸς την ἀλήθεια, μὰ ὁ Ψυχάρης την ἀντίκρουσε θαρρετὰ και την ἀγκάλιασε, την ἔκαμε ἰδανικό του και σαλπικτής, με τραχειὰ φωνή, διαλάλησεν ἀπ' ἄκρη ὡς ἄκρη πὸς ὀλαὸς θὰ ὑψαθεῖ ἅμα δεῖξει πὸς δὲ φοβάται την ἀλήθεια.

Κι' ὁ Ψυχάρης ἦταν ὁ μόνος που μπορούσε να μάς κάμει να πιστέψουμε στην ἀλήθεια, γιατί ὅπως εἶπεν ὁ κ. Γλυνὸς εἶχε τη γνώση, την πίστη και την ἐνέργεια, ἔνοιες που πολὺ σπάνια, για να μὴν πῶ ἀδύνατο, να συνυπάρξουν.

Μπορεῖ κάποιος να μὸυ πει: Ἄν δὲν ἦταν ὁ Ψυχάρης δὲ θὰ ἐπικρατοῦσε ὁ δημοτικισμὸς; Ἀσφαλὸς θὰ ἐπικρατοῦσε, ἀλλὰ τότε; Μετὰ πόσα χρόνια; Φαντάζομαι κάμποσες δεκάδες. Γιατί δὲ γέννησεν ὁ Ψυχάρης τὸ δημοτικισμό, ἄφτος βγήκε ἀπ' την εποχή, ὅπως ὁ χριστιανισμὸς, ὁ κομμουνισμὸς...

Στὸ μεγάλο δάσκαλο ὀφείλεται—ἔξαιρετικὸ κατόρθωμα—ή πρόοδος τοῦ δημοτικισμοῦ.

ΦΡ. ΛΕΒΕΝΤΗΣ

ΔΥΟ ΓΡΑΜΜΑΤΑ:

ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ κ. ΧΟΡΒΑΤ ΓΙΑ ΤΟΝ ἸΣΙΟ ΔΡΟΜΟ.

Φίλε κ. Λεβάντα,

Οἱ περιστάσεις μου μόνον τώρα μὸυ ἐπιτρέπουν, να σὰς εὐχαριστήσω θερμὰ για τις ὤραιες ὄρες, που πέρασα διαβάζοντας τὰ διηγήματα που ἔχουν τὸν τίτλο: «Ὁ ἴσιος δρόμος» κλπ. Ὁ σκληρὸς ἀγὼνας τοῦ ἀνθρώπου, ὅπου μοῖρα, συνάνθρωποι, και ἄλλοι παράγοντες πολλοὶ εἶναι ἐναντίον του, δυνατὰ περιγράφεται σ' αὐτὰ τὰ διηγήματα. (Ἐγὼ ὁμως πιστεύω στη θεῖα πρόνοια!).

Ἡ συμπόνια τοῦ συγγραφέα φανερώναται παντοῦ ἀπέναντι τῶν ἠρώων του, που τὰ χαρακτηρίζει με χυπητὰ χρώματα, ἔχοντας τὰ ἀπαιτούμενα καλλιτεχνικά μέσα για τοῦτο.

Χαιρετῶ θερμὰ με φίλια

DR A. HORVATH

ΓΡΑΜΜΑ ΣΤΟ ἸΣΙΟ ΔΡΟΜΟ.

Φίλοι κύριοι,

Θὰ σὰς παρακαλοῦσα να φιλοξενοῦσατε, στὸ καλὸ περιοδικὸ σας, τὰ λίγα αὐτὰ λόγια μου, ἀπαντητικὰ στὸ κριτικὸ σημείωμα τοῦ συνεργάτη σας κ. Τὼνη Μπροῦσάλη, «Ἐνας νέος ποιητής», που δημοσιεύτηκε στὸ περασμένο φύλλο σας.

Ὁ κ. Τ. Μ. με τὸν ὑπερβολικὸ τίτλο τοῦ κριτικὸυ σημειώματός του: «Ἐνας νέος ποιητής», πασχίζει να μάς βεβαιώσει πὸς ὁ κ. Βογιατζῆς με την πρώτη ποιητική συλλογή του «Παραπονετικά χαμόγελα», παίρνει στὸ λογοτεχνικὸ στερέωμα τη θέση ἑνὸς... νέου ποιητή. Δηλαδή, ὄτε λίγο οὔτε πολὺ, μάς προτρέπει ν' ἀναγνωρίσουμε τὸν κ. Βογιατζῆ ὡς ἀνατέλλοντα νέο ποιητή και τοῦτο α quia!

Δὲν ξέρω ἂν ὁ κ. Τ. Μ. ἔγραψε τὸ ἐπικίνδυνο αὐτὸ σημείωμα ἀπὸ καθαρὰ ἀτομική ἀντίληψη για τὸ έργο τοῦ κ. Βογιατζῆ ή ἂν ὑπάρχουν ἄλλοι λόγοι, ἔκ τὸς ἀπὸ την τέχνη.

Ἐκεῖνο ὁμως, που εἶμαι σὲ θέση να γνωρίζω, εἶναι ὅτι ὁ μὲν κ. Βογιατζῆς δὲν μπορεῖ να ὀνομασθῆ «Ποιητής» με τὰ «Παραπονετικά χαμόγελα» του, ὁ δὲ κ. Τ. Μ. κάνει μεγάλου και δυσκολοσυγχώρητο λάθος ἀντίκρου στὸν ἑαυτὸ του και μεγαλείτερο κακὸ στὸ κ. Βογιατζῆ, χρίζοντας τον νέο ποιητή, ἀμέσως ὕστερ' ἀπ' την ἔκδοση μῆς συλλογῆς του, για την ὁποῖα—ὅπως πολλές φορές μὸυ ὀμολόγησε ὁ ἴδιος, ὁ κ. Β.—δὲν εἶχε καμμιά ἀξίωση.

Ὅσοι πρὸς ἔξαν τὸ κριτικὸ σημείωμα τοῦ κ. Τ. Μ. θὰ εἶδαν ὅτι λέει αὐτολεξεί: «Ὁ κ. Β. παρουσιάζει μαστορία πρωτοφανή για τοὺς νέους μας». Κι' ἄλλου: «Ὁ κ. Βογιατζῆς ἴσως ἀποτελεῖ τὸν μοναδικὸ νέο ποιητή, μαζί με τὸν κ. Γ. Κοτζιούλα, που έχει τη δύναμη κι' ὄλα τὰ προσόντα να τραγουδάη πιὸ πλα-

τιά τη σημερινή ζωή». Κι' άλλου: «'Ο κ. Βγιατζής παίρνει θέση μες' στη λογοτεχνία μας».

Άλλά, έχω να παρατηρήσω ότι ο κ. Β. δεν παρουσιάζει **καμιά** μαεστρία πρωτοφανή στα τραγούδια του, ούτε στη μορφή ούτε και στην ουσία. Άπλούστατα τραγουδά όπως όλοι οι ποιητές, (τό π μικρό), μ' ένα θερμό λυρισμό, πράγματα χλιοειπωμένα.

Κι' ακόμη ούτε άποτελεί τον **μοναδικό** νέο ποιητή, μαζί με τον κ. Κοτζιούλα, που έχει τα προσόντα να τραγουδά τη σημερινή ζωή, γιατί στη συλλογή του ούτε **έχνος** σημερινής ζωής δεν διαφαίνεται. Κι' ακόμη, ούτε **καμιά θέση** στη λογοτεχνία μας παίρνει, με την συλλογή του αυτή, την πολύ καλή, μά διόλου εξαιρετική.

Έτσι, ο κ. Τ. Μ. παίρνει στο λαμό του μ' ένα επιπόλαια—αυτή είναι η λέξη—γραμμένο σημείωμά του, ένα άθωο νέο στιχουργό, που στο κάτω-κάτω της γραφής, διαβάζοντας όλη αυτή τη συζήτηση γύρω στ' όνομα και το έργο του με το δίπλο του θα νομίσει πως κάτι συμβαίνει που δεν τάζερε...

Να πως η κριτική άποθανατίζει και χαντακώνει...

Ζητώντας συμπάθειο για την κατάχρηση χώρου που σάς κάνω, σταματώ εδώ νομίζοντας άρκετά όσα παραπάνω έχθεται. Κι' ούτε έχω σκοπό να επανέλθω, οποιαδήποτε έκταση κι' αν λάβη ή παραπάνω συζήτηση, θεωρώντας την σαν πολύ θόρυβο για τίποτε.

Με φιλικούς χαιρετισμούς
Μ. ΧΑΝΝΟΥΣΗΣ

ΑΠ' ΤΙΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΒΟΥΝΑ

Στόν «Παρνασσό» τόν περασμένο μήνα, άνοιξε τήν πέμπτη του έκθεση ζωγραφικής ελληνικών βουνών, ο Β. Ίθακήσιος.

Χαρακτηριστικό έδω είναι ή άγνή ελληνική άτμόσφαιρα, που κρατεί πέρα για πέρα και που σε κάνει να στέκεσαι με κάποιο ιερό σεβασμό εμπρός στο έργο, που βγήκεν από άγάπη πρός στη φύση.

Έτσι δικαιώνονται κι' οι διάφοροι φυσιολατρικοί όμιλοι που άφησαν τήν ετικέτα τους, εκεί σ' ένα ταμπλώ, δίπλα σε δέντρα που τρέμουν τήν καταγίδα, σε άπότομες τομές άπόόσιτων βράχων, ή δίπλα στην άμφίβολη όμίχλη που ξεθυμαίνει στις κορυφές τών βουνών.

Οι πίνακες χωριαχούνε στην καρδιά, μαζί με τάρνυχα, τάρμιλτα και τάρταπεινά, τάργρια και τάρσκοτεινά, τάρμφίβολα και τάριερά, μέκάποια φωνή που τυραγιέται κρυμμένη κάπου βαθνά, τή φωνή της ψυχής τ' άνθρ'ώπου.

Βαλμένοι σε μιά προοπτική από όμίχλη και χιόνι που σκεπάζει, σχεδόν πάντα, τις κορυφές τ' Όλύμπου, κανένας νομίζει πως αναπνέει εκείνον τόν ύγρον άέρα, που έχουν τέτοιοι τόποι, σά να ζή τήν άίσθηση του κρούου που διαπερνά το σώμα.

Οι πίνακες του Β. Ίθακησιού μιλάνε στην καρδιάν εκείνων που βρίσκονται πιότερο κοντά των. Τά ελαττώματα που έχουν δεν θάρθελε να τά ξερι, μήτε να φιλολογία με λεπτομέρειες, μιά και ξέρει πως το άπόλυτο δεν φτάνεται.

Άρκεται στην ήδονή που θάρ του δίνη, στην ήδονήν εκείνην κάθε έργου τέχνης.

ΒΕΛ..

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ, βράδι στις 7 ή ώρα, στις 21 Όκτωβρίου, στα Διονύσια, (θέατρο Κυβέλης), έγινε το μνημόσυνο του Ψυχάρη.

Κι' έτσι τιμώντας τή μνήμη του δασκάλου, του άχαμπτου άγωνιστή, του επίσημου, εγράφτηκε μιά ιερή σελίδα στην ιστορία της ελληνικής λογοτεχνίας.

Κι' έμεις, οι νέοι, χρέος μας νομίζουμε σήμερα, τούτα τά λιγοστά λόγια να

διαφυλάξουμε έδω, για τόν άνθρ'ωπο επιστήμονα, γλωσσολόγο, συγγραφέα, σαν τά λουλούδια που θάρ τούτρεπαν πολύ.

Η ΕΙΚΟΝΑ που έχουμε σαυτό το τεύχος είναι έργο του ζωγράφου Β. Ίθακησιού, παρμένο από τήν έκθεση που άνοιξε, τώρα τελευταία, στην αίθουσα του «Παρνασσού».

Παριστάνει το ιστορικό κελί του Άγιου Όρους, όπου έφησύχαζε ο πατριάρχης Ίωακείμ, έξόριστος από το σουλτάνο.

Στο περσισμένο τεύχος, το hors-texte που παρουσιάσαμε είναι έργο—σύνθεση—του νέου Γ. Συρίγου, που πρωτοεμφανίστηκε περίσυ, στόν «Παρνασσό», με πολλή ένθαρρυντική ύποδοχή τών τεχνοκριτών και με ιδιαίτερη δύναμη στις συνθέσεις.

Παρόμοια δείγματα της εργασίας τών νέων ο ΡΥΘΜΟΣ θάρ προσπαθήσει να δώσει και σε κατοπινά φύλλα.

ΘΑΤΑΝ παράλειψη ίσως, αν δεν άφιερώναμε λίγα λόγια για τις έφημερίδες, (άθηναικές, πειραικές, έσπραχιακές), που τόσο πρόθυμα μās άνήγγειλαν. Το γεγονός είναι εύχάριστο στη μηχανική μας εποχή, όπου ή διαφήμιση είναι μιά δύναμη, που τιμωρεί κάθε επιχείρηση, που θέλει να τήν άγνοήσει.

Θάταν παράλειψη, αν δεν ευχαριστούσαμε τους εργάτες του λόγου, που άπαιδισμένοι νάνεβοκατεβαίνουν τις σκάλες τών γραφείων μιάς ήμερήσιας έφημερίδας, βρήκαν να πουνε δυό λόγια για το ΡΥΘΜΟ, φυλλομετρώντας τον, σε μικρά άσήμαντα γραμματάκια, κάπου, σε μιά στήλη της έφημερίδας που εργάζονται, δυό λόγια, σε μικρά άσήμαντα γραμματάκια.

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ της όρθογραφίας, που θάρπετε να κολουθήσημιας έξ άρχής ο ΡΥΘΜΟΣ, μās είχαν άπασχόληση σε σημείο, που φτάσαμε να δεχτούμε—πριν βγούμε—τις πιο ριζοσπαστικές τάσεις, (Σύστημα: Πάλλη, Γιαννίδη, Τριανταφυλόπουλου). Λόγοι όμως έσωτερικοί, τεχνικοί, έμπορικοί, στάθηκαν ώστε να έγκυκαταλείψουμε τήν αρχική μας άπόφαση.

Τώρα όμως, όπου είμαστε πιότερο στα πράματα, φαίνεται, καθαρά πιά, το δύσκολο που παρουσιάζει ή έκδοση λογοτεχνικού περιοδικού για τους νέους, και δεν πρέπει κανένας να παραπονεϊται για τόν κόπο που θάρ πέρνη να έπιμελείται τά χειρόγραφα που θάρ εκτυπώνονται' όμως δίκαια θάραναχτή, χωρίς νάνα καθόλου γλωσσολόγος, βλέποντας διαφορές, άλλου βασικές, άλλου λεπτομερειακές, που σε κάνουν νάπορης και νάμφιβάλης για τήν άλήθεια.

Άρχίζεις να σκέφτεσαι με τόν απλούστερο τρόπο και νάν τά χάνης, φτάνοντας σε συμπέρασμα, πως ο κάθε νέος σχεδόν—που παρουσιάζεται, έχει και δική του γραμματική, όρθογραφία. Και βρίζεσαι στην άμηχανία το τι να πρωτοθανμάσης, τή σοφία που θέλουν να μās ρεχλαμάρουν, (ρουτίνα, ταπεινή ρουτίνα), ή τήν άγραμματοσύνη των.

Η άνορχία φαίνεται και ή επιπολαιότητα είναι δείγματα του ρωμηού. Συμφωνεί μόλους και διαφωνεί ριζικά με τους πάντας.

Σκέφτεται κανείς ακόμη, διαβάζοντας τις έφημερίδες, τήν Τουρκία, άς πουμε για αυτήν κι' όχι για τήν Ίαπωνία, πουναι στην άλλη άκρη του Ειρηνικού, τήν Τουρκία, που μέσα σέλλάχιστα χρόνια, πάει νάποκτήσει τή γλώσσα της, να κερδίσει το μέλλον της, προσπαθώντας νάποτινάξει το βάρος τών περσικών κι' άραβικών λέξεων, ενώ έμεις χρόνια παλεύουμε, χρόνια, κι' ακόμη να δοουμε λιμάνι για να κερδίσουμε τή ζωή μας.

Ός τότε θάρ τραβήξουν έτσι τά πράματα; Στην Τουρκία έγινε συνέδριο γλωσσικό, με τήν επίσημη ένθάρρυνση του Κεμάλ.

Έμās έδω, οι σοφοί γλωσσολόγοι, δεν νομίζουν ότι πρέπει επί τέλους να δωθής κάποιο τέλος;

Νά περιμένουμε; Τὸ εὐχόμεστε!

* *

ΣΕ ΚΑΠΟΙΑ του ἐπιφυλλίδα, στὴν «Πρωία», ὁ Φῶτος Πολίτης, πέρνοντας ἀφορμὴ ἀπ' τὸ βιβλίον τοῦ νέου Π. Δαράκη, (Ἀπὸ τὴ φύση πρὸς τὸ θεό), καταφέρεται κατὰ τῆς στενοκεφαλιάς, πού ἐπικρατεῖ στὴν πανεπιστημιακὴ διοίκηση.

Αἰώνια ἱστορία, τροπάρη π' ἀκούμε κάθε τόσο καὶ λιγάκι ἀπ' τοὺς ἐλεύτε-
ρους διανοούμενους.

Τούτη ἡ ταχτική, σέμᾳς τοὺς νέους, κατάντησε πιά, σὰν κάποια ἀνούσια σάλτσα, μέσα στὴ δουλομένη πνευματικὴτητα πού μᾶς κρατοῦν.

Καιρὸς πιά νὰ πάψουν οἱ πλατωνικὲς παραινέσεις, οἱ παπαδίστικες εὐχές. Βαρεθήκαμε!

Ἡ πνευματικὴ πρόοδος τοῦ τόπου μας ἀπαιτεῖ ἐντονώτερη δράση, πῶ πρι-
κτική, πῶ ἀντρεία!

Καὶ γι' αὐτὸ καταδικάζουμε κάθε πίσση, κάθε πρόσκομα πού παρεμβάλλει-
ται σὲ κάθε νέο, πού ἔχει τὸ ζωογόνον ὄργανισμὸ καὶ τὴ λευτεριά στὰ σπλάχνα του.

Ἡ πνευματικὴ λευτεριά δὲν ἔχει τὴ θέση τῆς μόνο σὰν πανεπιστήμια, ἀλλὰ
καὶ σὺν τὴν ἐξουσιαστικὴν θέσιν πού πέρνει ἡ πολιτεία ἀπέναντι σὲ κάθε πνευ-
ματικὴ ἐκδήλωση.

* *

ΑΠΟ τὸ σημερινὸ μας τεύχος ἀρχίζουμε τὰ δημοσιεύματα τοῦ Βιβλιογρα-
φικοῦ δελτίου τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, πού ἀναγγείλαμε στὸ πρῶτο τεύχος.
Δὲν παραγνωρίζουμε βέβαια τὴ δυσκολία πού παρουσιάζει παρόμοιο ἔργα-
σία, ὅμως δὲν νομίζουμε πὼς ὅποιαδήποτε προσφορά γιὰ τὴ μελλοντικὴ καὶ
πλήρη κατάρτισή της, θάταν ἄσχολη.

Ξεκινήσαμεν, κυρίως, νέοι ἡμεῖς μελετητές, ἀπὸ τὴν ἀνάγκη πού πήραμε
στὴν ἔλλειψή της.

«Εἶναι περίεργον, ἔγραψεν ὁ ἐκλεκτός μας Τ. Ἄγρας, πὼς μπορεῖ νὰ νοεῖ-
ται σ' ἕναν τόπο κριτικὴ καὶ μάλιστα τόσον, ἐκτεταμένη, καθὼς στὴν Ἑλλάδα
χωρὶς ἕνα ἀπαραίτητο, στοιχειῶδες συμπλήρωμα: τὴ βιβλιογραφία. Ἡ ἀπειρία
τῶν φιλολογικῶν περιοδικῶν καὶ ἡ σύντομη ἐξαφάνισή τους ἀπ' τὰ βιβλιοπω-
λεῖα, μαζὶ μὲ τὸν ἀξεπέραστον ὄγκον τῶν ἐφημερίδων, εἶναι πράγματα πού υπερ-
βαίνουν κάθε κριτικὴν εὐσυνειδησία».

Φυσικά, ὅπως εἶπαμε καὶ στὴν ἀρχή, ἡ ἔργασία αὐτὴ δὲν εἶναι καθόλου εὐ-
κολή. Γι' αὐτὸ, γιὰ τὰ σφάλματα πού θά ἤθελαν νὰ μᾶς τύχουν, θάζούσαμε
μ' εὐχαρίστηση τίς γνώμες πού θά ὑπῆρχαν.

Ὅπως καὶ μετὰ μὲγαλὴ μας χαρὰ θά δημοσιεύαμε παραπομπές, πού θά ξε-
φρουγαν ἀπὸ τοὺς Βιβλιογράφους μας καὶ θά τύχαιναν γνωστὲς στοὺς φίλους
τοῦ Περιοδικοῦ.

ΠΑΡΕΠΤΟΜΕΝΑ

— Τὰ λάθη τὰ τυπογραφικὰ δὲν ἔλλειψαν, ἀπ' τὸ πρῶτο μας τεύχος, καθὼς
καὶ τὸ δεύτερον, ὅπου μάλιστα πρωτοσελίδα, κάτω-κάτω, φηγουράρει ἐπιδεικτικὰ
τὸ τρομακτικὸ Ὀκτώμ βρης.

— Θὰ προσπαθήσουμε νὰ λείψουν.

— Ἡ βιβλιοκρισία μας γίνεται συνήθως, γιὰ τὰ βιβλία πού λαβαίνουμε σὲ
δύο ἀντίτυπα.

— Ἀναγγέλλουμε ὅσα μᾶς ἔρχονται σένα.

— Βιβλία πού λάβαμε εἶναι:

Ἀριστείδου Πρόκου: Πρῶτα ποιήματα.

Νάντα Θεοφίλου: Στοχασμοὶ τῆς σάρκας καὶ τοῦ ὄνειρου (ποιήματα).

Χρήστου Δεβάντα: Ὁ ἴσιος δρόμος κι' ἄλλα διηγήματα.

Σώτου Χονδρόπουλου: Κουρασμένοι πού βαδίζουν (διηγήματα).

Ναπ. Παπαγεωργίου: Ὁ μπαμπᾶς Ἀφασίας (διηγήματα).

Νικ. Μαράκη: Οἱ ἄνθρωποι τῆς κοκαίνης (ρομάντσο).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

I.) ΜΑΡΙΑ ΠΟΛΥΔΟΥΡΗ

(1903 - 1930)

[**Βιογραφικὸ σημεῖωμα:** Γεννήθηκε τὸ 1903 στὴν Καλαμάτα. Τὸ 1920
ἤρθε στὴν Ἀθήνα καὶ παρακολούθησε, γιὰ δυὸ χρόνια, νομικά, ἐνῶ σύγχρονα
ἔργαζότανε στὰ γραφεῖα τῆς νομαρχίας. Τὸ 1927 ἔφυγε γιὰ τὸ Παρίσι, ἀπ' ὅπου
γνώρισε μὲ ἀδενίτιδα. Πέθανε ἀπὸ φυματίωση, τὸ πρῶτὸ τῆς 29 Ἀπριλίου τοῦ
1930 στὴ «Σωτηρία». Τὸ ἔργο της, λίγο πρὶν ἀπ' τὸ θάνατό της προσέχτηκε.

ΕἰΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ (1)

Ἡ βιβλιογραφία πού παρουσιάζουμε σήμερα, δὲν εἶναι βέβαια κατόρθωμα.
Ἡ Μαρία Πολυδούρη ἐπέρασε, τόσο βιαστικά ἀπ' τὴ λογοτεχνικὴ μας ζωὴ,
τόσο ἀθόρυβα, ὥστε, ἀν δὲν μεσολαβοῦσε ἡ ἀρχετὰ ἐπιπόλαιη κίνηση τῶν κοσ-
μικῶν μας κύκλων, θά ἔμενε πολὺ λίγο γνωστὴ. Γι' αὐτὸ κι' ἡ φιλολογία, πού
δημιουργήθηκε γύρω της, στὸ μεγαλύτερον μέρος, τόσο ποσοτικὰ ὅσο καὶ ποιο-
τικὰ, εἶναι ἀρχετὰ φτωχὴ, φτωχότατη μάλιστα, σχετικὰ μὲ τὴν ἀξία τῶν τρα-
γουδιῶν της.

Μελέτη, δὲν ἔχει γραφεί καμμιά. Ἡ ἀρθρογραφία, χρονικὰ λίγο πρὶν, ἢ
ἀμέσως μετὰ τὸ θάνατό της, εἶναι περισσότερο «δημοσιογραφικὴ», ρηχὴ δη-
λαδὴ καὶ βιαστικὴ παρὰ καλλιτεχνικὴ, αἰσθητικὴ ἢ κριτικὴ. Ὁ κατοπινὸς της
μελετητής, ἔχει νὰ κάνει ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὅλην αὐτὴ τὴν ἔργασία. Ὅσα ὑπάρχουν,
μὲ τὸν ἐπιδεικτικὸ, τὸν διθυραμβικὸ τόνον τους, τὸν ἀταίριαστα παρουσιασμένο,
μόνον σὰν προεργασίες, μποροῦν νὰ λογαριαστοῦν. Ἐξαιρεση μόνον, μέσα σ' αὐτά,
ἀποτελεῖ τὸ ἀρθρον τοῦ κ. Ἄγρας, στὴν Μ. Ε. Ἐγκυκλοπαιδεία, γραμμένο δυὸ
χρόνια μετὰ τὸ θάνατό της, μ' ὅλα τὰ πλεονεχτήματα τῆς χρονικῆς προοπτικῆς.
Ὁ λιτὸς καὶ αὐστηρὰ δορικὸς τόνος του, τὸ ξεχωρίζει κι' ἀπ' τὴν μορφικὴ ἐμ-
φάνισή. Ἀτυχῶς, ὁ περιορισμένος χώρος τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας, δὲν τοῦ ἐπέ-
τρεψε ν' ἀναπτύξει περισσότερο τίς ἀπόψεις καὶ τίς θεσεις, πού βάζει.

Ὅπως ὅποτε, ἡμεῖς ξεχωρίζουμε κι' ἀπὸ τ' ἄλλα, ὅσα μποροῦν νὰ ξεχωρι-
στοῦν, μ' ἕνα ἀστεράκι καὶ θά θεωρούσαμε τὸν ἑαυτὸ μας ἱκανοποιημένο, ἀν ἡ
συλλεχτικὴ ἔργασία αὐτὴ, γινόταν ἢ ἀφορμὴ μᾶς ἄλλης, ἐκτενέστερης καὶ συν-
θετώτερης ἔργασίας, ὅπως ἄλλωστε τὸ ἀπαιτοῦν τὰ τραγούδια τῆς Πολυδούρης (2).

* *

- 1) Πρέπει, κι' ἀπὸ δῶ, νὰ εὐχαριστήσουμε τὸ προσωπικὸ τῶν δύο Ἀθηναϊκῶν
βιβλιοθηκῶν, τῆς Ἐθνικῆς καὶ τῆς Βουλῆς, γιὰ τὴν τόσο πρόθυμη ἐξυπηρέ-
τησή μας, καὶ μάλιστα τὸν κ. Ἐ. Π. Φωτιάδη, στὸν ὅποιον χρωστοῦμε καὶ
τὴ συντομώτερη ἀναγραφὴ τῶν παραπομπῶν, καθὼς καὶ τὴν ἀρτία, τυπο-
γραφικῶς, ἐμφάνισή τῆς βιβλιογραφίας αὐτῆς.
- 2) **Συντομογραφίαι:** π= περιοδικό· ἐφ.= ἐφημερίδα. Σὲ κάθε παραπομπὴ γιὰ
περιοδικὰ, ὁ πρώτος ἀριθμὸς δηλώνει τὸν τόμον, ὁ δεύτερος τὸ ἔτος, κι' ὁ τρίτος
τὴ σελίδα. Γιὰ τίς ἐφημερίδας ὁ πρώτος τὴν ἡμέρα, ὁ δεύτερος τὸ μῆνα, ὁ
τρίτος τὸ χρόνο κι' ὁ τέταρτος τὴ σελίδα. Στὶς ἐφημερίδες, τὰ βιβλία καὶ τὰ
περιοδικὰ, ὅπου δὲν σημειώνεται τόπος ἐκδόσεως, πρόκειται γιὰ τὴν Ἀθήνα.

Α: ΕΡΓΑ

α'. ΠΡΩΤΟΤΥΠΑ
I σέ ΒΙΒΛΙΑ

1. Τριλλίες πού σβύνουν (ποιήματα). 1928, σχ. 8ο, σελ. 6+94.
2. Ήχώ στο χάος (ποιήματα). 1929, σχ. 8ο, σελ. 4+124+4.

II σέ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ κί' ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

3. Όλοι μας... (ποίημα). π. Πνοή 1 φ. 3, 1928, 11. (Αναδημοσιεύτηκαν στο βιβλίο «Ήχώ στο χάος» σ. 63, χωρίς τίτλο τὰ δύο τελευταία μόνο τετράστιχα).

4. Αποχαιρετισμός (ποίημα). π. Πνοή 1 φ. 4, 1929, 7. (Αναδημοσιεύτηκε στο βιβλίο «Ήχώ στο χάος» σ. 63, χωρίς τίτλο και χωρίς τὸ τελευταῖο τετράστιχο).

5. Θ. Παπακωσταντίνου (ποίημα). ἐφ. Πρωΐα 19, 8, 1929, 2.

6. Τὰ χέρια, Ἡ ἀποτυχημένη συμφωνία, Βράδυ στο Ζάππειο (ποιήματα). π. Πνοή 2, 1930, 65.

7. Ἐνα βράδυ στο σταθμὸ (ποίημα). π. Ἑλληνικὴ Ἐπιθεώρησης 23, 1930, 54.

8. Τοῦ Καρωτάκη (ποίημα). π. Ἑλληνικὴ Ἐπιθεώρησης 23, 1930, 81.

9. Ἐμένα τὰ τραγούδια μου, ἦταν μόνο γιὰ κεῖνον.... (ποίημα). π. Ἑλληνίς 1930, 120.

10. Δεύτερη ζωή σου (ποίημα, ἀφιερωμένο στὸν Γ. Α. Παπαδάκη). π. Λόγος 1, 1931, 219.

β'. ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ
I σέ ΒΙΒΛΙΑ

11. Τριλλίες πού σβύνουν (κίτταξε ἀριθ. 1) 101—107. **Jean Moréas** (L'insidieuse nuit, Belle source), **Henry Bataille** (Souvenirs), **Leconte de Lisle** (A un poète mort).

II σέ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

12. **Ch. Baudelaire**, Ἐκμηδένιση (ποίημα). π. Πνοή 1, φ. 6, 1929, 10.

13. **Em. Despax**, Σιωπὴ (ποίημα). π. Πνοή 1, 1929, 8.

γ'. ΑΝΕΚΔΟΤΑ

Ὁ νέος, πού πρόσμενες νάρθει... Ἀλαζονεία (ποιήματα) [Στὰ χέρια τῶν ἐπιμελητῶν τοῦ περιοδικοῦ «Ρυθμός»].

Β: ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ (1)

1) Περιέχει τὴ «Βιβλιογραφία γιὰ τὴν ποιήτρια», τὸ τί ἐγράφηκε δηλ. γι' αὐτήν. Προτιμοῦμε τὸν ὄρον αὐτό, ἀπ' τὴ «Βιβλιογραφία», πού μεταχειρίστηκε στὴ γνωστὴν ἐργασία του ὁ Γ. Κατσιμπαλῆς, γιατί καθὼς δεῖξαμε, π. Ρυθμός σ. 35, ἡ «Βιβλιογραφία», γενικότερος ὄρος, περιέχει καὶ τὰ «ἔργα». Τὸν ὄρον «Φιλολογία», τὸν πήραμε ἀπὸ μελέτη τοῦ **Erich Ziebarth** γιὰ τὸν Κυριακὸ de Pizzicollì τὸν Ἀγκωνάτο. Ὁ **Ziebarth**, τὸν μεταχειρίζεται γιὰ νὰ δηλώσει τὸ τί γράφηκε γιὰ τὸν Κυριακὸ.

Α' ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

I. ΓΙΑ ΤΙΣ «ΤΡΙΛΛΙΕΣ ΠΟΥ ΣΒΥΝΟΥΝ».

14. **Βιβλιοφάγου [Φώτη Κόντογλου]**. π. Ἑλληνικὰ Γράμματα 3, 1928, 720.

15. **Ζ[ώτου] Μ[ίνου]**, ἐφ. Ἑλληνικὴ 24, 12, 1928, 5.

16 * **Κ[οτζιούλα] Γ.**, π. Ἑλληνικὰ Γράμματα 5, 1929, 585.

17 * **Π[αράσχου Κλ.]**, π. Νέα Ἑστία 7, 1930, 331—333.

18. **Σ[τασινόπουλου] Δ. Μ.**, π. Νέα Ἑστία 5, 1929, 35.

19. **Χονδρογιάννη Γ.** π. Πνοή 1 φ. 3, 1929, 23—24.

II ΓΙΑ ΤΗΝ «ΉΧΩ ΣΤΟ ΧΑΟΣ».

20. (ἀνυπόγραφο), Ἀγώνας τῆς Γυναίκας 15, 1, 1930, 7.

21. **Γιοφύλλη Φ.**, π. Πρωτοπορία 2, 1930, 91.

22. **Δαρρέιγου Κ.**, π. Πνοή 2, 1930, 48.

23. **Θρούλου Α.**, π. Ἐργασία 1, φ. 5, 1930, 24.

24. **Κριναίου Π.**, ἐφ. Ἑλληνικὸς Ταχυδρόμος 24, 1, 1930, 2.

25. **Λαῖδη Ν.**, ἐφ. Ἔθνος 13, 2, 1930, 5.

26. **Λαῖδη Ν.**, ἐφ. Ἑλληνικὴ 1—15, 4, 1930.

27. * **Π[αράσχου Κλ.]**, π. Νέα Ἑστία 7, 1930, 331—333.

28. **Σκίπη Σ.**, ἐφ. Ἑστία 19, 1, 1930, 1.

29. **Χονδρογιάννη Γ.**, ἐφ. Ἐσπερινὴ 26, 1, 1930, 2.

Β: ΛΡΘΡΑ

30. (ἀνυπόγραφο), Πολυδούρη Μαρία. Ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικὸν Ἑλευθεροουδάκη (ἄρθρο στὴ λέξη).

31. **Α.**, Μαρία Πολυδούρη 1905—1930. ἐφ. Ἑλληνίς, 1, 5, 1931, 109.

32. * **Ἄγρα Τ.** Ὀλίγες λέξεις, π. Πνοή 2, 1930, 67.

33. * **Ἄγρα Τ.** Πολυδούρη Μαρία. Μ. Ε. Ἐγκυκλοπαιδεία (ἄρθρο στὴ λέξη).

34. **Ἀστάρτη Π.** Μαρία Πολυδούρη. ἐφ. Νέα 3, 5, 1930, 2.

35. **Γαϊτάνου-Γιαννοῦ Ἀθηνᾶς**, Μαρία Πολυδούρη. Ἑλληνίς 1930, 119—120.

36. **Γιοφύλλη Φ.**, Αἱ σύγχρονοι Ἑλληνίδες ποιήτριαι: Μαρία Πολυδούρη. ἐφ. Ἑλεύθερος Ἄνθρωπος 19, 7, 1932, 2.

37. **Γκόλφη Ρ.** Γιὰ τὴ Νέα Ἑλληνικὴ ποίηση [Διάλεξη, πού δόθηκε στὸν «Παρνασσό» 13, 4, 1930. Ὁ Ρήγας Γκόλφης μιλήσε γιὰ τὸν Λαῦρα, τὸν Καρθαῖο, τὸν Ἀθάνα, καὶ τὴν Πολυδούρη. Μετὰ

τῆ διάλεξι, ἡ κ. Τζούλια Ἀμπελᾶ Τερέντιο ἀπήγγειλε τὰ ἐξῆς ποιήματα τῆς Πολυδούρη: Ὅλα εἶναι ὠραῖα, Καμπάνες, Συντροφίσα, Ὡ μὴ μὲ βλέπετε πού κλαίω, Πόνος, Νανούρισμα, Ἀνοιξη]. π. Νουμᾶς 22, 1930, 134.

38. Δ., Γυναίκα καὶ Λογοτεχνία. Ἑλληνίς 1927, 127.

39. Δρακόπουλου Θ. Α., Μετὰ θάνατο.... π. Νουμᾶς 22, 1930, 142.

40. Ζέγγελη Καίτης, Τρεῖς γυναῖκες—τρία ἔργα. Ἑλληνίς 1930, 33.

41. Ζέγγελη Καίτης, Οἱ Ἑλληνίδες καὶ ἡ λογοτεχνία ἀπὸ τὸ 1800 ἕως σήμερα Ἑλληνίς 1930, 81.

42. Ζώτου Μίνου, Μαρία Πολυδούρη. Ἑλληνικὴ Ἐπιθεώρησις 23, 1930, 98.

43. Κριναίου Π., Γύρω ἀπὸ ἓνα βιβλίον: Κ. Οὐράνης καὶ Σια. ἐφ. Ἑλληνικὸς Ταχυδρομὸς 9, 2, 1930, 2.

44. Λαμπίκη Δημ., Ἡ κίνησις τοῦ βιβλίου κατὰ τὸ ἔτος 1928. ἐφ. Πολιτεία 3, 1, 1929, 3.

45. Οὐράνη Κ., Μία ποιήτρια τοῦ ἔρωτος καὶ τοῦ θανάτου. ἐφ. Ἐλεύθερον Βῆμα 26 καὶ 27, 1, 1930, 3. [Βλ. καὶ βιβλ. παραπομπές: 43, 54, 60, 63].

46. Οὐράνη Κ., Ὁ θάνατος τῆς Πολυδούρη. ἐφ. Ἐλεύθ. Βῆμα 30, 4, 1930, 3.

47. Παπαδόπουλου Σ. Μ. Οἱ νέοι μας ποιητὲς [λίγα-ἀσήμενα-καὶ γὰρ τὴν Πολυδούρη]. ἐφ. Νέοι Καίροι (Πειραιεὺς) 15, 5, 1930, 2.

48 Π[αράσχου Κλ.], Μαρία Πολυδούρη. π. Νέα Ἑστία 7, 1930, 545.

49. Περαστικοῦ [;], Ἡ φθισικὴ ποιήτρια Μαρία Πολυδούρη ποῦ πεθαίνει τρελλή (;) στὴ «Σωτηρία» [περιέχει καὶ πολλὰς ἀνακρίβειας]. ἐφ. Ἡμερησίος Τύπος 9, 2, 1930, 3.

50. Πράτσικα Γ. Α., Μαρία Πολυδούρη. π. Ἀλεξανδρινὴ ἡμέρα 4, 1930, 243—248.

51. Σκαρβαίου Ἰριδος, Ἡ ποιήτρια. ἐφ. Ἐσπερινὴ 21, 9, 1929, 2.

52. Σκαρβαίου Ἰριδος, Πάνω ἀπ' τὸν τάφο τῆς πεθαμένης μούσας. Ἐφημερίδες τῶν Ἑλληνίδων 8, 5, 1930, 1.

53 Χονδρογιάννη Γ., Μαρία Πολυδούρη. π. Ἑλληνικὴ Ἐπιθεώρησις 23, 1930, 54—58.

(Τὸ τέλος στὸ ἐρχόμενον)

Ἐρευνα, συλλογὴ, ἀποδελτίωση: ΗΡΩ ΚΟΡΜΠΕΤΗ
Ταξινόμηση, σημειώματα: ΒΑΣΙΛΗΣ ΛΑΟΥΡΔΑΣ